

ΕΤΟΣ Γ'.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Ιθ'

Συνδρομή ἑτησια: Ἐν Ἑλλάδι πρ. 12, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ πρ. 20 — Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶναι ἑτήσια. — Γραφεῖον Ἀποθ. Ἐπιτ. τῆς ἑταιρ. Πανεπιστημίου 39.

3 Μαρτίου 1885

ΔΑΝΙΗΛ ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ

καὶ ἡ γεωγραφία αὐτοῦ

(1791)

Συνέχεια καὶ τέλος: ἴδε προηγούμεν. φύλλον.

ΣΤ'

Ἴδιον τμήμα ἀφιερῶν διὰ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου Πελάγους καὶ τοῦ Ἰονίου, ὧν αἱ τελευταῖαι ὑπέκειντο τότε εἰς τὴν Βενετίαν. Ἐξ ὅλων τῶν ἑλληνικῶν νήσων δὲν ἐγνώρισε καλῶς παρὰ μόνον τὰς βορείους Σποράδας, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν Κυκλάδων καὶ μεσημβρινῶν Σποράδων γράφει ἱκανά, βεβαίως ἐκ διηγήσεων χαρακτηρίζει δὲ τοὺς πλείστους τῶν κατοικῶν αὐτῶν δι' ἐπιθέτων ἡμιστά κολακευτικῶν, οὐχ ἦπτον θεωρεῖ τὴν κοινωνικὴν κατάστασιν τῶν νησιωτῶν καλλιτέραν τῆς τῶν κατοικῶν τῶν ἡπειρωτικῶν χωρῶν τῆς Ἑλλάδος.

Ἐπαινεῖ τοὺς Κρήτας, κατακρίνει δὲ τοὺς Ναξίους. Ὡς πρὸς τὴν Δῆλον γράφει ὅτι τὴν «ρα... σώζει μόνον τὰ ἔχνη τῆς παλαιᾶς τῆς λαμπρότητος, τὰ ὅποια συνίστανται εἰς πλῆθος ἐρείπια· μαστόροι ἀπὸ τὰ γείτονα νησιά ἐρχονται συχνὰ σὺν εἰς μιὰ λατομία, καὶ διαλέγουσιν μάρμαρα... τζακίζουσι μιὰ κολόνα διὰ νὰ κάμουν σκαλοπάτια καὶ παραστάτας εἰς ταῖς θύραις καὶ στὰ παράθυρα· χαλνοῦν ἓνα στηλοπόδι διὰ νὰ φτιάσουν ἓνα γαβάνι, ἓνα ἀλατηρό... μὰ ἐκεῖνο ὅπου ἀποδείχεται μὲγάλα τῇ μεγάλῃ μεταβολῇ τῶν ἀνθρωπίνων, εἶναι αὐτό, ὅπου οἱ Μυκωνιώται τότε πληθύνουσι μὲ μιὰ μπαγατέλλα διὰ νὰ ἔχουν εἰς τὴν ἔξουσία τοὺς ἓνα νησιά, ὅπου ἐστάθηκε μιὰ φορὰ ὁ πλουσιώτερος τόπος τῆς Εὐρώπης».

Εὐφήμεως γράφει περὶ τῆς Τήνου καὶ τῆς Ἄνδρου, ἀλλ' ὡς πρὸς τοὺς κατοίκους τούτων ἐπαινεῖ μόνον τοὺς Τηνίους, οὐχὶ δὲ καὶ τοὺς Ἄνδρῆς.

Εἰς τὰ τῆς Ὑδρας ἀναφέρει περὶ τοῦ ναυτικοῦ ταύτης. «Ἡ Νίδρα εἶναι καὶ τώρα περίφημη εἰς τὴν Μεσόγειον· ἐπειδὴ ἔχει μιὰ χώρα μὲ χίλια σπίτια καὶ παραπάνω, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι εἶναι ἐπιτηδείστατοι καὶ ἀξιώτατοι ναῦται, διὰ τοῦτο καὶ αὐτὴ πλούσια, καὶ στολισμένη μὲ καλάϊς καὶ μεγάλαϊς οἰκοδομαῖς».

Ἐξάγει τὴν εὐφορίαν τῆς Εὐβοίας καὶ τὰ προϊόντα αὐτῆς· οὐχ ἦπτον ἐπιφέρει «Ἡ Εὐβοία πρὸς κοντὰ ἀπὸ αὐτὰ τὰ δύο κάστηρ (Χαλκίδα καὶ Καρύστου) ἔχει καὶ 360 χωριά, τὰ ὅποια κατοικοῦνται ὅλα ἀπὸ Ῥωμαίους· ὅλα σχεδὸν φτωχὰ καὶ κακορρίζικα ἀπὸ τὴν τυραννίαν τῶν Τούρκων, μ' ὅλον ὅπου ἔχουν τέτοιον εὐφοροτόπον. Οἱ Τούρκοι τῆς Εὐβοίας εἶναι πολλὰ μισόχριστοι καὶ βάρβαροι».

Τὰς βορείους Σποράδας, ὡς εἵπομεν, περιγράφει διὰ μακρῶν, γράφων εἰς ἰδίαν ἀντιλήψεως, κυρίως δὲ τὴν Σκιάθου καὶ Σκόπελον. Ἐν τῇ περιγραφῇ τῆς Σκιάθου ἐπιτίθεται σφόδρα κατὰ τῶν Σκιαθῶν· «ὁ τόπος, λέγει, ἐν γένει ἔχει πολλὰ προτερήματα, οἱ ἄνθρωποι ὅμως δὲν ἔχουν κἀνένα». Εἰς ἄκρον δ' ἐπαινεῖ τοὺς Σκοπελίτας· «εἶναι, γράφει, ἐπιμελεῖς φιλότιμοι, ἐγγχειρηματῆαι, πολιτικοὶ ὡσάν ὅπου ταξιδεύουσι εἰς διάφορα μέρη· χαροποὶ, φιλήδονοι, ἀμαθεῖς ὅμως, ἀκατάστατοι, ἐλαφροὶ, ἀπὸ κἀντίποτε ἀνάπτουν, ἢ φωτιά τοὺς ὅμως δὲν βαστᾷ· πολὺν καιρὸν μὲ ἓνα ποτήρι κρασί παρευθὺς σβήνεται».

Εἰς τὸ τέλος τοῦ κεφαλαίου περὶ τῶν νήσων, αἰσθανόμενος ὅτι δὲν ἔγραψεν ὡς αὐτὸς ἐπεθύμει, λέγει ὅτι αἱ νῆσοι περιέχουν πολλὰ ἀξιόλογα πράγματα πρὸς περιγραφὴν δι' ὧν τινὰ ἤθελεν ἀσχοληθῆ ἰδίᾳ περὶ αὐτῶν.

Τὴν γεωγραφίαν τῆς Μολδοβλαχίας, ἢ Βλαχομογοβανίας διαλαμβάνει πλατύτερον, καὶ γράφει μετὰ συμπαθείας περὶ τοῦ τόπου ἐν ᾧ ἔζησε καὶ ἐδίδαξε, καὶ ὅπου κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ὑπῆρχε τὸ καταφύγιον τῶν ἀδικουμένων καὶ καταδιωκομένων Ἑλλήνων. Ἐν τοῖς περὶ διοικήσεως τούτων ἱστορεῖ τὰ ἐξῆς «Τὸ παλαιὸν οἱ αὐθένται ἐγίνονταν ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς τοῦ τόπου, τὴν τὴν γίνονται ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς τοῦ ἔθνους μας· κάμνουν εἰς τὴν αὐθεντείαν ἄλλος περισσότερο, ἄλλος ὀλιγώτερο, κατὰ τὴν ἀξιοσύνην καὶ ταῖς πόρταις, ὅπου ἔχει ὁ καθ' ἓνας».

Κατὰ τὴν αὐτὴν μέθοδον, μνημονεύει δὴλα δὴ τῶν σημαντικωτέρων ἱστορικῶν γεγονότων καὶ τῶν κυριωτέρων πόλεων, διέρχεται τὴν Σερβίαν, Μποσνίαν, Κροατίαν, Δαλματίαν καὶ Βουλγαρίαν, ἣν γινώσκει καὶ ἐκ περιηγήσεων. Ἐνταῦθα

δὲ περατοῖ τὴν Εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν καὶ ἐν γένει τὴν Ἰλλυρικὴν Χερσόνησον.

Τὴν γεωγραφίαν τῆς Ἰταλίας, Ἰσπανίας, Πορτογαλλίας καὶ Γαλλίας συνέταξε κατ' ἐρανίσματα ἐκ ξένων γεωγραφικῶν ἔργων. Ἐγνώρισε δὲ καὶ ὁ ἴδιος πολλὰς τῶν πόλεων τῆς Γαλλίας καὶ Ἰταλίας. Καὶ ἐνταῦθα ἡ ἐκθεσίς του φέρει τὸν αὐτὸν τύπον, οἷον καὶ ἐν ταῖς προηγουμέναις. Ἐπὶ τῆς περιγραφῆς τῶν πολιτευμάτων, καὶ τῆς κοινωνικῆς καταστάσεως τῶν χωρῶν τούτων ἐκασταπεῖρε τὰς ἰδίας αὐτοῦ δοξασίας πρὸς διὰδοσιν γνώσεων εἰς τοὺς ὁμογενεῖς, ἐξυμνεῖ τοὺς μεγάλους ἄνδρας τῶν ἐθνῶν αὐτῶν, καὶ ἐκθειάζει τὸν πολιτισμὸν.

Ἐν τῇ Ἰταλίᾳ εἰς τὴν περιγραφὴν τῆς Φλωρεντίας λαμβάνων ἀφορμὴν ἐκ τῆς ἱστορίας τῶν Μεδίκων μνημονεὺς τῆς ἀγαπητῆς τοῦ Ἑλλάδος. « Οἱ Μεδικοί πλουσιώτατοι, ἐλευθεροί, μετὰ γαλοπρεπεῖς, φιλόξενοι, φιλόμουσοι, φιλέλληνας, » ἐδέχονταν μὲ μεγάλη φιλοφροσύνη τοὺς προκομμένους Ἑλληνας, ὅπου ἐκατάφευγαν εἰς τὰ μέρη τους, ἐμάζοναν μὲ ἀδραεῖς πληρωμαῖς τὰ κάλλη καὶ καυχήματα τῆς Ἑλλάδος μας ».

« Τῆς Ἑλλάδος μας » τονίζομεν καὶ ἡμεῖς τὴν λέξιν περισσύτερον. Ἄς φαντασθῆ τις τέκνον τῆς δούλης Ἑλλάδος, τὸν Δανιὴλ Φιλιππίδην, βασιλοφύρον μοναχόν, πλήρη σθένους καὶ ἀγάπης τῆς πατρίδος ἐν μέσῳ τῆς ἀνηθῆς καὶ περικαλλοῦς μεγαλοπόλεως Φλωρεντίας, ἐκπεπληγμένον ὑπὸ τῆς λαμπρῆς τοῦ μεγαλείου, τῆς τέχνης, καὶ τῶν γραμμάτων, καὶ τοῦ πλοῦτου, αἰσθανόμενον τὴν ψυχὴν καὶ τὸ πνεῦμα μετεωρούμενον πρὸς ὅ,τι ὑψηλὸν καὶ μέγα ἐκ τῆς θέας τῶν μεγάλων οἰκοδομῶν, τῆς πληθῆος καὶ τοῦ κάλλους τῶν ἔργων τῆς γλυπτικῆς καὶ τῆς ζωγραφικῆς, ἀναγινώσκοντα ἀνὰ πᾶν βῆμα τὰ ὀνόματα μεγάλων ἀνδρῶν, ὧν τινα συνεδέοντο ἀναποσπάστως πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ἄς φαντασθῆ αὐτὸν ἐκεῖ, ὑπὸ τὰς ἐντυπώσεις τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, καὶ θέλει κατανοήσῃ εὐχερῶς ὑπὸ ἡλικίης κατείχετο θλίψεως γράφων τὰς λέξεις ταύτας « τῆς Ἑλλάδος μας », καὶ ἀναπολῶν εἰς τὴν μνήμην τὴν καταστάσιν αὐτῆς. Ὅτι δὲ τὸ λυπηρὸν αἰσθημα, ὅπερ ἐπλήρου τὴν καρδίαν του, ἦτο σφοδρὸν, μαρτυροῦσιν οἱ εὐθύς ἀμέσως ἐπόμενοι λόγοι. « Ἡ Φλωρεντία δὲν θέλει ξεχάσῃ κάμμιὰ φορὰ » τοὺς Μεδίκους, μῆτε τὸν μέγα Κῶμο Μεδικό, » εἰς τοῦ ὁποῦ τὸν τάφο ἐπέγραψαν ὁ πατέρας » τῆς πατρίδος, μῆτε τὸν ἐγγονό του τὸν Λαυρέντιο, ἐπωνομασμένο Πατέρα τῶν Μουσῶν » καὶ μεγαλοπρεπῆ. Τὸ ὄνομα τῶν Μεδίκων θὰ εἶναι παντοτινὰ ἀθάνατο ».

Ὅταν τοὺς λόγους τούτους ἔγραψεν ὁ Φιλιππίδης, ἀνελογίζετο βεβαίως ὅτι ἡ Ἑλλάς του δὲν εἶχε πατέρα.

Ζ'

Εἰς τὰ ῥηθέντα παρατηροῦμεν γενικώτερον ὅτι ὁ Δανιὴλ Φιλιππίδης ἦτο πολυμαθὴς καὶ πολυίστωρ ἀνὴρ, φιλόλογος καὶ μαθηματικὸς ἐκ τῶν πρώτων τῶν χρόνων του, εἶχεν ἀσχοληθῆ ἐπὶ παντός σχεδὸν κλάδου τοῦ ἐπιστητοῦ, καὶ προσεπάθησε διὰ μεταφράσεων καὶ διὰ συγγραμμάτων νὰ φωτίσῃ τοὺς ὁμογενεῖς. Ἐνεπνέετο ὑπὸ ἀκράτου καὶ ἀγρύπνου φιλοπατρίας, καὶ ὑπὸ ἐπιθυμίας διαπύρου νὰ φανῆ ὡφέλιμος εἰς τὸ Γένος, οὗτινος τὴν σωτηρίαν διέβλεπε μόνον εἰς τὴν διανοητικὴν ἀνάπτυξιν. Ἐν τῇ προσφωνήσει τῆς μεταφράσεως τῆς ἀστρονομίας τοῦ Λαλάνδου εἰς τὸν Ἀλέξ. Κωνσταντίνου Μουρούζην, ὃν ἀποκαλεῖ « Ὑψηλότατον καὶ εὐσεβέστατον αὐθέντην, καὶ μεγαλοπρεπέστατον ἡγεμόνα πάσης Μολδαβίας », ἐν ἄλλοις γράφει τὰ ἐξῆς ἀξιοσημείωτα « Ἡ ἀμάθεια κακοποιὰ τίς ἐστὶ δύναμις ἐξ ἧδου ἡφαιστείου δίκην τῷ κόσμῳ » ἐκρηγνυμένη, καὶ τραγωδίαν ἀτραγώδητον τὸ πᾶν καθιστώσα. Αἱ Ἐπιστῆμαι ἀγαθοποιαὶ εἰσι δυνάμεις, οὐρανόθεν ἡλίου δίκην τῷ κόσμῳ ἀποστελλόμεναι. »

Ἐκ τῶν τοιούτων δὲ ἰδεῶν ἐλαυνόμενος, καὶ ἐκ τῆς ἐπιθυμίας νὰ ἴδῃ ὅσον τάχιον τὴν Ἑλλάδα προκόπτουσαν ἰθεῶρει, κατὰ πεποιθήσιν, καὶ ὀρθῶς καθ' ἡμᾶς, ὅτι ἡ δύσκολος καὶ βραδέεια ἐμάθησις τῆς ἀρχαίας γλώσσης, καὶ ἡ εἰς ταύτην συγγραφὴ βιβλίων, προωρισμένων εἰς διδασκαλίαν τοῦ Γένους, θὰ ἦτο μέγιστον κώλυμα, πρόξενον βραδύτητος ἀδικαιολογήτου εἰς τὴν ἀνάπτυξιν αὐτοῦ. Διὸ καὶ ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ, ὅπερ ἔγραψε, μετεχειρίσθη γλώσσαν ἐλάχιστον ἀπέχουσαν τῆς ἡμιλημένης· δὲν ἤθελε παντάπασι οἱ παῖδες καὶ οἱ διδάσκαλοι νὰ κατατρίβωσι χρόνον, ἐν τῇ καταστάσει τότε τοῦ Γένους, πρὸς διόρθωσιν γλώσσης, μέλλουσαν νὰ ἐπέλθῃ ἄφ' ἑαυτῆς διὰ τοῦ χρόνου, καὶ εἰς ἐμάθησιν γραμματικῶν τύπων τῆς ἀρχαίας, ὅπερ ἀπῆται χρόνον μακρόν, ὃν ἠδύνατο νὰ μεταχειρισθῶσι ἐπωφελέστερον εἰς ἀπόκτησιν πραγματικῶν γνώσεων, ὧν ἕστερεῖτο τὸ ἔθνος, καὶ αἵτινες ἀποτελοῦσι τὴν ἀληθινὴν παιδείαν. Τοσαύτη δὲ ἦτο ἡ ἐπιμονή του εἰς τὴν γνώμην ταύτην, ἣν ἐπέτεινεν ἐτι μᾶλλον ἢ τῶν ἀντιδοξούντων, οἵτινες ἐθεώρουν τὴν ἐμάθησιν τῆς γραμματικῆς καὶ τὸ εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν γράφειν ὡς ἄκρον ἄωτον πάσης σοφίας, ὥστε εἶχεν ἀσπασθῆ καὶ τὴν παράτολμον καὶ παράδοξον ἰδέαν τῆς καταργήσεως τῆς ὀρθογραφίας κατὰ τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν, ὡς πράγματος περιττοῦ, καὶ ἔγραψεν ἐπιστολὰς πρὸς φίλους ἀνευ ὀρθογραφίας, ὡς μανθάνομεν ἐκ τοῦ Στεφάνου Κανέλλου⁽¹⁾. Τὴν δοξασίαν του ταύτην, ἣν ἐν μέρει ἠσπάζομεν,

(1) Iken: Leucothea, Τόμ. Β', σελ. 79.

ζοῦντο καὶ ἄλλοι λόγοι ὡς ὁ Ἄθ. Χριστόπουλος, ὁ Καταρτζῆς, ὁ Ἄθ. Φαλλίδας, δὲν ἀνεκoinώσε διὰ τοῦ τύπου, ὡς ἔπραξεν ὁ Ἰωάννης Βηλλαράς ὁ ποιητὴς, ἐν τῇ διατριβῇ του « Ἡ Ρομένη-κη Γλῶσσα », οὐδ' ἐφήρμοσεν εἰς τὰ συγγράμματα καὶ τὰς μεταφράσεις αὐτοῦ. Τούναντιον ἐν τούτοις βλέπομεν ὅτι περὶ πολλοῦ ἐποιεῖτο τὴν ὀρθὴν γραφὴν, καὶ καταδεικνύει ἐν αὐτοῖς τὴν εὐρεῖαν γνώσιν, ἣν εἶχε τῆς τε ἀρχαίας γλώσσης καὶ τῆς κοινῆς.

Ὁ Φιλιππίδης ἐπανελθὼν ἐξ Εὐρώπης, διήνυσεν ἅπαντα τὸν ἐπίλοιπον αὐτοῦ βίον μακρὰν τῆς πατρίδος του ἐν Μολδοβλαχίᾳ, ὅπου καὶ ἐδίδαξεν, ἰδίως ἐν Ἰασιῷ. Γνωστὸν δὲ ὅτι περὶ τὰ τέλη τῆς 17ης ἑκατονταετηρίδος ἐν ταῖς Παρισίοις χώραις ἐσηματίσθησαν σχολαὶ ἑλληνικαί, ἕνεκα τῶν χιλιάδων Ἑλλήνων, οἵτινες φευγοντες τὴν τυραννίαν ἀποκαθίσταντο αὐτότε ἐμπορευόμενοι. Ἀπέβησαν δ' αἱ τοῦ Ἰασιῦ καὶ τοῦ Βουκουρεστίου σχολαὶ διὰ τῆς προστασίας, ἧς ἐτύγχανον ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἡγεμόνων, τὰ ἀνώτατα παιδευτήρια, εἰς ἃ προσέτρεχον οἱ Ἕλληνες, οἱ εἰς ὑψηλότεραν παιδευσιν θέλοντες ν' ἀποδυθῶσιν. Ἐν ταῖς δύο δὲ ταύταις μεγαλοπόλεσιν ἐγεννήθησαν ἐκ τοῦ μέσου τοῦ διανοητικοῦ βίου, ὅστις ἐκεῖ ἀνεπτύχθη, τὰ δύο μεγάλα ἐθνικὰ ζητήματα, τὸ τῆς γλώσσης, καὶ τὸ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Γένους, ὧν τὸ δεύτερον ἐπεσφραγίσθη διὰ τοῦ αἵματος τῶν ἐν Δραγατσάνῳ πεσόντων ἱερολοχιτῶν. Διδάσκαλοι τῶν σχολῶν τούτων μνημονεύονται οἱ ἄριστοι τῶν ὄσων γινώσκομεν τὸ ὄνομα, ὁ Νικηφόρος Θεοτόκης, ὁ Νικόλαος Ζαργούλης Μετσοβίτης, ὁ Μοισιδοῦξ, ὁ ἡμέτερος Φιλιππίδης καὶ Γρηγ. Κωνσταντᾶς, ὁ Παναγιώτης Γοβδελάς, ὁ Στέφανος Δούκας, ὁ Ἀλέξανδρος Τυρναβίτης, ὁ ἰατρὸς Μανασσῆς Ἡλιάδης, ὁ Βαρδαλάχος, ὁ Νεόφυτος Κουσοκαλυβίτης, ὁ Λάμπρος Φωτιάδης⁽¹⁾ ὁ Καταρτζῆς, καὶ ἄλλοι πρό καὶ μετὰ τὸν Φιλιππίδην.

Ὁ Στέφανος Κανέλλος⁽²⁾ λέγει ὅτι ὁ Φιλιππίδης εἶχεν εὐρεῖαν πολυμαθεῖαν, δὲν εἶχεν ὅμως οὐδεμίαν τάξιν καὶ μέθοδον εἰς τὴν διδασκαλίαν του, διὰ τοῦτο ἐν Ἰασιῷ δὲν ὠφέλησε τόσον ἢ διδασκαλία αὐτοῦ, ὅσον αἱ γνώσεις του.

Πλὴν τῆς Γεωγραφίας, ὁ Φιλιππίδης συνέγραψε καὶ μετέφρασεν ἕτερα ἔργα, ὧν τὸ παραδοξότερον εἶνε τὸ ἐξῆς « Ἀπόπειρα ἀναλύσεως τοῦ νοσημένου ἑτεροῦ παρὰ τὰς νῦν, πρῶτον ἐκπονηθεῖσα καὶ ἐκδοθεῖσα παρὰ τοῦ ἀποπειρογράφου τῆς Ρουμανίας » εἰς 8ον, σελ. 25β, ἐν Λειψίᾳ 1817. » Διὰ τοῦτο ἠθέλησε νὰ καταστήσῃ γνῶσθην ἐφεύρεσιν του ἐπὶ ζητήματος, ὅπερ πολλοὶ

σοφοὶ τῶν χρόνων ἐκείνων ἐπραγματεύθησαν, ἐν οἷς καὶ ὁ φιλόσοφος Λειβνίτιος, ἀγώνως, ὡς καὶ ὁ Φιλιππίδης, τῆς εὐρέσεως δηλονότι ἐπιστημονικῆς γλώσσης καὶ γραφῆς κοινῆς δι' ἅλα τὰ ἔθνη. Καὶ ἡ κατανώσις δὲ τόσο χρόνου καὶ πνευματικῶν δυνάμεων εἰς ἐφεύρεσιν τοιαύτην δυσκατόρθωτον εἶνε ἀποτέλεσμα τῶν γνώμων τοῦ ἀνδρός, θεωροῦντος, ὡς εἶπομεν, τὰς δυσκολίας τῆς γλώσσης ἐμπόδιον τῆς ἐπιστημονικῆς μαθήσεως. Τὸ ἔργον του τοῦτο ἐθεωρήθη ὡς παιδιὰ ὑπὸ τῶν συγχρόνων, καὶ εἶνε ὄντως τοιοῦτον, καίτοι περιέχει πολλὰς καλὰς σκέψεις καὶ κρίσεις περὶ γλώσσης. Περὶ τοῦ ἔργου τούτου ἔγραψε βιβλιοκρισίαν ἐξ Ἰασιῦ ἐν τῷ Λογίῳ Ἑρμῆ τοῦ 1820, (σελ. 228), ὁ Μανουὴλ Βερνάρδος Καμηνάρης Κρής.

Ἔτερα ἔργα τοῦ Φιλιππίδου εἶνε

α Ἡ λογικὴ, ἡ αἱ πρώται ἀναπτύξεις τῆς τέχνης τοῦ στοχάζεσθαι. Συγγραμματα στοιχειώδεις ὅπου τὸ συμβούλιον τῶν παλατιῶν σχολῶν ἐζήτησε καὶ ἐνέκρινε. Συγγραμμὰ παρὰ τοῦ Κονδιλιάκ, καὶ μεταφρασθὲν εἰς τὴν ὠμιλημένην Ἑλληνικὴν διάλεκτον παρὰ Δανιὴλ Δημητρίου ἱερομονάχου τοῦ Φιλιππίδου, τοῦ ἐκ κόμης Μηλιῶν τοῦ Πηλίου ὄρους, παρ' οὗ προσετέθησαν καὶ σημειώματα, καὶ μία συνοπτικὴ ἐκθεσίς τοῦ μηχανισμοῦ τοῦ λόγου μετὰ τῶν σοφισμάτων, καὶ ἕνας λόγος περὶ Σχολείων. Νῦν πρῶτον ἐκδοθὲν ἐπιστάσις Ἀνθίμου ἀρχιμανδρίτου τοῦ Γαζῆ. Ἐν Βιέννῃ τῆς Ἀουστρίας. Παρὰ τῷ Φράντζ Ἀντωνίῳ Σχραιμβελ 1801. »

Ἡ μετάφρασις εἶνε γεγραμμένη ἐν τῇ δημοδίᾳ διαλέκτῳ, πλὴν τῆς προσθήκης περὶ Σχολείων, καὶ ἀποσπάσματος τῆς περὶ Αἰσθημάτων πραγματείας τοῦ Κονδιλιάκ, ἅτινα μετέφρασεν εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν.

β Ἐπιτομὴ ἀστρονομίας συγγραφεῖσα ὑπὸ Ἱερωνύμου Λαλάνδ, διευθυντοῦ τοῦ ἀστεροσκοπείου τοῦ πολεμικοῦ σχολείου καὶ ἐφόρου τοῦ σχολείου τῆς Γαλλίας, μεταφρασθεῖσα εἰς τὴν καθωμιλημένην Ἑλληνικὴν διάλεκτον παρὰ Δ. Δ. τοῦ Φιλιππίδου τοῦ ἀπὸ Μηλιῶν τοῦ Πηλίου ὄρους. Νῦν πρῶτον τύποις ἐκδοθεῖσα ἐπιστάσις, συνδρομῆ καὶ διορθώσεως τοῦ ἀρχιμδ. Ἀνθίμου Γαζῆ χάριν τῶν φιλομούσων τοῦ Ἑλληνικοῦ Γένους. Τόμοι δύο. Ἐν Βιέννῃ τῆς Ἀουστρίας, 1303, ἐν τῇ τυπογραφίᾳ Γεωργίου Βενδότη. »

Τὴν μετάφρασιν ταύτην ἀφιερῶ εἰς τὸν Ἀλέξανδρον Κωνσταντίνου Μουρούζην, ἡγεμόνα πάσης Μολδαβίας. Ἐν ταῖς προλεγομέναις ταύτης ὡς καὶ τῆς Λογικῆς πραγματεύεται αὐτὴς τὸ ζήτημα τῆς γλώσσης. Ἐν τέλει δὲ προσέθηκεν ἰδίαν μελέτην περὶ τῆς διακρίσεως τοῦ χρόνου τῶν διαφόρων ἐθνῶν, περὶ τοῦ ἡμερολογίου τῶν Ῥωμαίων, περὶ τῶν διορθώσεων τοῦ πάπα Γρηγορίου, καὶ περὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν οἱ δυτικαὶ καὶ οἱ

(1) C. Iken Leucothea Τόμ. Β', σελ. 248. Ἄθων. Κομνηνοῦ Ὑψηλάντου « Τὰ μετὰ τὴν ἄλωσιν, Σελ. 584. » Περὶ τοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ σχολείου. »

(2) C. Iken Leucothea, Τόμ. Β', σελ. 79.

ορθόδοξοι όρίζουσι τήν ήμέραν του Πάσχα. Προσέθηκεν έτι πίνακας των αστρονομικών έπακτων μετά εξηγήσεων, θεωρήσας ταύτα λίαν άναγκαία εις βιβλίον προωρισμένον διά Έλληνας.

« Ιστορία της Ρουμουνίας ή έκθεσις των άξιολογωτέρων μνημονευομένων συμβάντων έν τοις άριστέροις κάτω Παριστρίοις, άπό της εισβολής των Αιγυπτίων μέχρι της καταστάσεως του Ρουμουνικού άγρου και της Μολδόβης. Νυν πρώτον συντεθείσα και τύποις έκδοθείσα έν Λειψία της Σαξονίας, έν τη τυπογραφία του Ταουχνίτζ. Τόμος α'. Μέρος α'. 1816.»

« Γεωγραφικόν της Ρουμουνίας εις άκριβεστέραν και πληρεστέραν κατάληψιν της ιστορίας αυτής. Νυν πρώτον συντεθέν και τύποις έκδοθέν έν Λειψία της Σαξονίας, έν τη τυπογραφία του Ταουχνίτζ. Τόμος α'. Μέρος β'. 1816.»

Τό σύγγραμμα τούτο άφιερóι « τώ Μεγαλειοτάτω και φιλανθρωποτάτω αυτοκράτορι πασών των Ρουσαιών Άλεξάνδρω. Τώ πρώτω προστάτη των λόγων και των έπιστημών. » Έν τώ β' τόμω έχει παραθέσει « Επισλεγόμενα » έν τη άρχαία ύσαύτως έλληνική, έν οίς σφοδρώς και διά ύρους καυστικού επιτίθεται κατά των αντιφρονούντων εις τας περί γλώσσης και περί διδασκαλίας έν γένει άρχάς του. Έν τέλει δε του τόμου καταχωρίζει την ιστορίαν του Σιάχ Ναδέρ, την συντεθείσαν παρά Βατάτζη του Βυζαντίου, ίνα σώση έκ της άπωλείας. Έν τη τελευταία δε σελίδι έχει όλίγας λέξεις δημοσιεύσει έν είδει άπαντήσεως κατά των έκδοτών του Λογίου Έρμού οτινες επέκριναν δριμύως τό περί Ρουμουνίας έργον του, και ιδίως τά « Επισλεγόμενα » άποκαλούντες τόν Φιλιππίδην « χυδαιέστατον χυδαιστήνην », τήν γλώσσαν του « φιλιππιδισμόν, » αυτόν δε ειρωνικώς Νέαν Μούσαν άποδιώκουσαν τήν παλαιάν, και άλλα τοιαύτα (Λόγιος Έρμής, 1816 σελ. 239.) Είς ταύτα ό Φιλιππίδης άπαντá δι' ούχ ήττανος δριμύτητος όνομάζων τους επικριτάς του άπίτυρα και σκύβαλα της έλληνικής φιλολογίας, « άδαιεις έλληνικής παιδείας... άδαιεις ιστορίας » Αλεγέτωσαν, επιλέγει, ό,τι άν βούλωνται, φλυαρείτωσαν όσον άν δύνωνται, ύλακτείτωσαν όσον άν χωρώσιν αι κεφαλαί αυτών.»

Οί τραχείς ούτοι λόγοι μαρτυρούσι τήν σφοδρότητα και τό πάθος του άγώνος, ύπερ είχε συναφθή τότε εις τό ζήτημα της γλώσσης, και τόν έπικρατούντα εκατέρωθεν έρεθισμόν και τό μίσση, άτινα εξηγήρησαν. Τοιαύτας δ' έκφράσεις ήκιστα ήπιás άπαντá τις εις πάσας τας επικρίσεις του τότε καιρού, τας μεταξύ λογίων γενομένας.

« Επιτομή των Φιλιππικών του Πομπηίου Τράγου νυν πρώτον έκ του λατινικού εις τήν αϊολοδορικήν έλληνικήν διάλεκτον μεταγλωττισθείσα, και έκδοθείσα παρά του άποπειρογράφου

της Ρουμουνίας, και προσφωνηθείσα τώ Ύψηλοτάτω και εύσεβεστάτω ήγεμόνι του Ρουμουνικού άγρου Κυρίω Κυρίω Ιωάννη Καραντζία τώ φίλω των λόγων και της ιστορίας. Έν Λειψία παρά τώ Ταουχνίτζ 1817. » Του συγγραμματος τούτου έγένητο μετάφρασις έλληνική και τώ 1686 ύπό Ιωάννου Μάκολη Αθηναίου, ήν δέν έγνώριζεν ό Φιλιππίδης βεβαίως, και έγραψεν εις τήν ιδιικήν του « νυν πρώτον... μεταγλωττισθείσα. »

« Φλώρου έπιτομή των Ρωμαϊκών, νυν πρώτον έκ του Ρωμαϊκού εις τήν αϊολοδορικήν έλληνικήν διάλεκτον μεταφρασθείσα και έκδοθείσα παρά του άποπειρογράφου της Ρουμουνίας. Έν Λειψία 1818. »

Πλήν τούτων είχε μεταφράσει, αλλά δέν εξέδωκε τήν φυσικήν φιλοσοφίαν του Βρισσών, και ανέλαβε τήν έκδοσιν έγκυκλοπαιδείας μετ' άλλων συνεργατών. Τήν περί ταύτης δε άγγελίαν έδημοσίευσεν Λογίω Έρμη έν του έτους 1820, σελ. 238.

Έν τέλει της μεταφράσεως του Τρόγου, δημοσιεύει ιδίαν μελέτην ύπό τήν έπιγραφήν « Επισλεγόμενα », ένθα διά μακρών όμιλεί περί γλώσσης και μετά τραχύτητος άνασκιαζει τους αντιφρονούντας. Άποκαλεί δε και ένταύθα και έν τη Γεωγραφία αϊολοδορικήν τήν δημόδη γλώσσαν, όνομασίαν, ήν αυθαίρετως διδει προς διάκρισιν άπό της άρχαίας. Αναπτύσσει δε συγχρόνως έν τη αυτή μελέτη και τας γνώμας του έν γένει περί διδασκαλίας. Τοιαύτα « Επισλεγόμενα » έχει και έν τέλει της μεταφράσεως του Φλώρου ύπό τήν ιδιαιτέραν έπιγραφήν « Μάθησις κοινώς τί είναι και πώς πρέπει νά γίνεται », ένθα έν έτει 1818 καθαρώς και διαυγώς διαγράφει τήν πρακτικήν και πραγματικήν μέθοδον της διδασκαλίας, ήτις πρό τινων έτών μόλις εισήχθη και παρ' ήμίν τό πρώτον εξ Ευρώπης.

Σημειωτέον δ' ότι ό Φιλιππίδης μόνον έν τη Νεωτερική Γεωγραφία μετεχειρίσθη γλώσσαν χυδαίαν και άδιόρθωτον, έν τοις λοιποίς όμως έργοις του μετεχειρίσθη καθαρεύουσαν. Ο Κούμας έν τώ 12 τόμω της Γενικής ιστορίας του, έχθρικώς διακείμενος και ούτος προς τόν άνδρα, ένεκα βεβαίως του ζητήματος της γλώσσης, όνομάζει τήν γλώσσαν έν ή έγγραφή ή Γεωγραφία « χυδαιότεραν και αυτης της χυδαίας », άποκαλεί δε τόν Φιλιππίδην άνδρα « ιδιότροπον και άστατον ».

Ο Φιλιππίδης είχε και ως εις των φρονημάτων του και ως έκ του άγώνος, όν ήγειρε μετά πολλού πείσματος περί γλώσσης, πολλους έχθρούς, άλλ' ειχεν άφ' έτέρου και θαυμαστάς. Των τελευταίων τούτων εις ήτο και ό "Ανθιμος Γαζής, όστις έφρόντιζε περί της έκδόσεως των συγγραφών του και συνέλεγε συνδρομικώς προς έκδοσιν,

ας εύκόλως εύρισκεν ένεκα της ύπολήψεως, ήν είχαν οι φιλομαθείς και φιλόμουσοι εις τας γνώσεις του Φιλιππίδου ως συγγραφείως ή και ως μεταφραστου. Είς των φίλων του Φιλιππίδου έγραψε τό επόμενον ήρωελεγείον εις αυτόν ως μεταφραστήν της Αστρονομίας

Της Γαλλίης Ίππαρχον άρίγνωτον Παναχαιοίς
Θήκε, Φιλιππίδη, φιλογένεια σθέν,
Τώ σοι και χάριν οίδα παρ' Ελλάδος άπάσης
Σκαρλάτος ό Γκιλάδης, σός κραδίηθε φίλος.

Ο Φιλιππίδης άπεβίωσεν έν Βασσαραβία τώ 1833, ως σημειούται έν τη χρονολογία του Κυριακού Μελιρρύτου. Ένταύθα δε φαίνεται διετρίβε κατά τά τελευταία έτη του βίου του. Διότι μανθάνομεν παρά του ίδιου, έκ του Γεωγραφικού της Ρουμουνίας, ότι επί 13 έτη διήρχετο τό θέρος έν Οκνα. Κατόκει δε φαίνεται έν Κισνοβίω, διότι αυτός ούτος άδης αναφέρει έν τοις περί τούτου γεωγραφουμένοις ότι συνετέλεσεν εις τό νά καθωραίσθη ή πόλις αυτη και καθαρισθη, προς δε ότι τη έπιμελεία αυτού έφυτεύθησαν πέντε πλατάνοι προς νότον της Μητροπόλεως, και πρό της στοάς αυτης. Άγνωστος όμως ήμίν εινε ή πόλις ή ή κώμη, ένθα αναπαύονται τά όστá του διδασκαλου τούτου, και άν ήγέρθη αυτώ, και έγερθεν άν σώζεται, έπιτάφιον μνημείον, και άν έχαραχθη έπιτύμβιον ύπό εύγνώμονος φίλου, ή μαθητού, ή κοινότητος. Δι' έλπίδος έχομεν ότι τά παρ' ήμων γραφέντα ίσως δώσωσιν άφορμήν εις έρευναν περί τούτου. Τό έφ' ήμίν ουδέν έτερον έν τη μελέτη ταύτη έπράξαμεν ή φυλλολογούντες τας σελίδας της Γεωγραφίας του Φιλιππίδου, έφ' ών ύποτυπύται ή εικων αυτου και πάσα ή ζωντανή προσωπικότης, ν' αναπαραστήσωμεν αυτην έν άτελεί περιγράμματι, και φέρωμεν επί στιγμήν εις τήν μνήμην των μεταγενεστέρων.

Έγραφοι έν Αίγίη, μηνί Ιουνίω 1884.

ΑΝΤ. ΜΗΛΙΑΡΑΚΗΣ

ΕΠΑΚΟΛΟΥΘΑ ΣΤΙΓΜΙΑΙΑΣ ΟΡΓΗΣ αιτήγημα Συνέχεια: Ίδε προηγούμε. φύλλον.

Γ'

Ουδέποτε συνέρρευσε εις κακουργιοδικείον πολυπληθέστερον και έκλεκτότερον άκρατήριον. Ο πρόεδρος είχε σχεδόν δυσχερεστή μετá πολλών ώραιών κυριών, προς άς ήρνήθη εισιτήρια. Έν τούτοις είχε δώσει πλειότερα των ύπαρχουσών διαθεσίμων θέσεων, ή δ' έναρξίς της συνεδριάσεως ανεβλήθη κατά τρία τέταρτα ως έκ της δυσκολίας του νά τοποθετηθώσιν οι φέροντες εισιτήρια. Είχε τριπλασιασθή ή θέσις των δημοσιο-

γράφων, οτινες και πάλιν παρεπονούντο. Τας έδρας των δικηγόρων είχαν καταλάβει εξ έφόδου κυρίαι, μετεχειρίσθησαν δε τήν βίαν όπως παρακωλύσωσι τό ώραίον φύλον νά καταλάβη και ταύτην τήν θέσιν τήν προωρισμένην διά τους ύποδικους.

Όλος ό κόσμος ούτος συνεταράσσετο και ώμίλει θορυβωδώς άντί νά τηρη τήν σιωπηλήν σοβαρότητα, τήν άρμόζουσαν εις αίθουσαν δικαστηρίου.

Η τάξις άποκατέστη καθ' ήν στιγμήν εισήλθον οι δικασταί: αλλά μετá τина στιγμήν όλαι αι κεφαλαί έκκλινον περιέργως προς τά εμπρός, παρά μικρόν δε ν' άνέλθωσιν επί των καθισμάτων όπως ίδωσι κάλλιον τόν κατηγορούμενον, όστις εισήχθη ελεύθερος μετá δύο φυλάκων. Ο γραμματεύς έν τώ μέσω βαθείας σιγής άνέγνω μεγαλοφώνως τήν άπόφασιν, τήν παραπέμπουσαν τόν κατηγορούμενον εις τό κακουργιοδικείον, και τό κατηγορητήριον. Διαρκούσης της άναγνώσεως ταύτης έλαβον καιρόν νά παρατηρήσωσι τόν κατηγορούμενον.

Ήτο άνήρ τριάκοντα και δύο περίπου έτών. ένδεδυμένος άνευ έπιτηδεύσεως, αλλά μετá φιλοκαλίας. Δέν έθεώρησε καθήκον νά τροποποιήση τήν συνήθη αυτου ένδυμασίαν και νά φορέση τά μαύρα εκείνα ένδύματα, δι' ών πολλοί κατηγορούμενοι φαίνονται ύποδεικνύοντες αυτοί έαυτούς εις τήν αυστηρότητα των νόμων. Έφόρει φαιόχρουν περισκελίδα, ύπενδύτην λευκόν, βραχύ μαύρον ένδυμα και λαίμοδετην κυανόχρου μετáζινον με λευκάς κηλίδας. Όταν εξέβαλε τά χειρόκτια αυτου, παρετήρησαν ότι έφορει εισέτι τό γαμήλιον αυτου δακτυλίδιον, πολλοί δ' έχαρακτήρισαν τούτο ως αυθάδειαν. Τό άνάστημά του ήτο μάλλον ύψηλόν και άπεδείκνυεν άσυνήθη μυών ισχύν, ήτις θα διηκούλυνε βεβαίως τήν έκτέλεσιν του κακουργήματος. Η καστανόχρους αυτου κόμη ήτο πυκνή και κεκομμένη. Δέν είχε γένειον, ό δε άρκούντως μακρός μύσταξ και ή άγέρωχος και τραχεία φυσιογνωμία αυτου ενέφαινον άγρίαν ενεργητικότητα. Η συστολή των χειλέων αυτου ειχε τι τό παραδόξον, και έπροξένοι δυσάρεστον έντύπωσιν. Ίστατο όρθιος, παρατηρών ένώπιον αυτου, άνευ συνοφρυώσεως, τους δικαστάς, τους ένόρκους και τό κοινόν.

Ο πρόεδρος του κακουργιοδικείου ήτο άνήρ εύγενής και εύμενής, και άπετείνετο πάντοτε προς τους κατηγορουμένους μετá μεγάλης πραότητος. Έζήτει παρ' αυτών με ήθος θωπευτικόν ύλας τας πληροφορίας, τας δυναμένας νά εκθέσωσιν αυτοίς, και ενεθάρρυνεν αυτοίς διά πατρικού μειδιάματος ίνα παραδώσωσι τήν κεφαλήν των συνάδευε και αυτην τήν άνάγνωσιν της άποφάσεως μετá τασαύτης χάριτος και φωνής τοσοούτω μελωδικής, ώστε πολλοί κατάδικοι ήπατήθησαν νομίσαντες ότι ήθώθησαν. Πρό παντός

άνθρωπος του κόσμου, ἐδιπλασίασε τὸ εὐγενές τῆς συμπεριφοράς αὐτοῦ πρὸς τὸν διακεκριμένον κατηγορούμενον, ὃν εἶχεν ἐνώπιον αὐτοῦ.

— Κύριε, τῷ εἶπεν, ἔχετε νὰ υποβάλητε παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν ἀναγνωσθέντων;

— Ναί, κύριε πρόεδρε, ἀπεκρίθη ὁ Ἐσκουδιέ· εἶνε πλοκή παραλογισμῶν.

— Θὰ σὰς ἀκούσωμεν· ἀλλὰ καθήκον ἔχω νὰ ὑπομνήσω ὑμῖν ὅτι ἔχετε συμφέρον νὰ ἐκφράζεσθε μετριοπαθῶς ἐπὶ τῶν ἐγγράφων τοῦ δικαστηρίου. Ἐχετε τὸν λόγον.

— Κύριε πρόεδρε, κύριοι, ἐμελλον νὰ γευματίσω μετὰ τῆς κυρίας Ἐσκουδιέ εἰς φιλικὴν οἰκίαν, τὴν τρίτην, 14. Ἀχρις οὐ ἐπιστῆ ἡ ὥρα τῆς ἀναχωρήσεως ἔγραψον μίαν ἐπιστολήν, ὅτε ἡ σύζυγός μου, ἣτις ἦτο ἐτόιμη, ἦλθε νὰ μὲ ζητήσῃ ἐν τῷ γραφείῳ μου· ἐκάθησεν ἐνῶ ἔγραψον τὴν ἐπιγραφήν, καὶ μὲ ἠρώτησε πρὸς ποῖον ἔγραψον. Τῇ ἀπήντησα ὅτι ἡ ἐπιστολή μου οὐδὲν εἶχε τὸ δυνάμενον νὰ ἐνδιαφέρῃ αὐτήν. Ἐκείνη ἐπέμενε νὰ μάθῃ πρὸς ποῖον ἀπηυθύνετο ἡ ἐπιστολή μου, ἐγὼ δ' ἐπέμενον μὴ λεγὼν αὐτῇ τοῦτο. Ὁργίσθη καὶ μοι εἶπεν ὅτι ἦτο πολὺ δυστυχῆς, ὅτι δὲν ἐφερόμην καλῶς πρὸς αὐτήν, ὅτι εἶχε δυσἀρεστηθῆ μετὰ τῆς οἰκογενείας της διὰ νὰ μὲ ὑπανδρευθῆ, ὅτι μόνον ἐμὲ εἶχε πλέον εἰς τὸν κόσμον, ὅτι ἤρεσκόμην νὰ τὴν κάμω νὰ ὑποφέρῃ, ὅτι βεβαίως εἶχον ἐρωμένην, διότι ἐξηρχόμην ἐνίοτε ἄνευ αὐτῆς, καὶ τῇ ἐκρυπτον ἐπιμελῶς τὴν ἀλληλογραφίαν μου. Τῇ ἀπήντησα ὅτι ἐμεγαλοποιεῖ τὴν δυστυχίαν της καὶ τὰ ἀδικήματά μου, ὅτι μόνον μέρμιραν εἶχον νὰ τὴν καταστήσω εὐτυχῆ, ἀλλ' ἐνόμιζον ὅτι ἡδύναμην νὰ συνδιαλλάξω τὴν διηνεκὴ ταύτην ἀπασχόλησιν μετὰ τοῦ δικαιώματος τοῦ νὰ ἐξέρχωμαι μόνος καὶ γράφω ἢ δέχομαι ἐπιστολάς. Δὲν κατάρθωσα νὰ τὴν πείσω, διότι παρεφέρθη, μοι εἶπε πράγματα δυσἀρεστά περὶ τῆς δυσαναλογίας τῶν περιουσιῶν μας, καὶ μοι ἐδήλωσεν ὅτι δὲν ἡδύνατο νὰ ὑποφέρῃ ἐπὶ πλέον τὴν τοιαύτην ζωὴν. Εἰς τὴν παραφορὰν ταύτην ἀντέταξα μεγάλην γαλήνην· ἴσως εἶχον ἄδικον νὰ μειδιάσω. Τότε ἡ ὀργὴ αὐτῆς ἔλαβε χαρακτῆρα ὀξύτερον, καί μοι εἶπεν ὅτι ἤθελε νὰ με ἀφίση. Τῇ ἀπεκρίθην « Κάμε ὅ, τι θέλεις. » Τότε ἠγέρθη, προύχωρησε πρὸς με μὲ ἦθος ἀπειλητικὸν καὶ μοι εἶπεν· « Ἐπανάλαβε ὅ, τι εἶπες καὶ φεύγω ἀμέσως· ἐπανάλαβε το, τόλμησε λοιπὸν νὰ τὸ ἐπαναλάβῃς! » Δὲν ἦτον ἡ πρώτη φορά, καθ' ἣν ἡ κυρία Ἐσκουδιέ μοι ἔκαμνε τοιαύτην σκηνήν. Μὲ εἶχον ἤδη ἀπειλήσει νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν οἰκίαν καὶ τὴν εἶχον καθησυχᾶσαι δι' εὐμενῶν λόγων· ἀλλ' ἡ ἐπανάληψις τῆς ἀπειλῆς ταύτης μὲ παρωζῶνς, μὴ θέλων δὲ νὰ ἐπαναλαμβάνηται καθ' ἐκάστην κατὰ τὴν ἐλαχίστην διαφωνίαν, ἐπανέλαβον· « Κάμε ὅ, τι θέλεις. » Πάραυτα ἐξῆλθε τοῦ γραφείου μου. Ἦθε-

λον νὰ περιμείνω ὅπως ἐπανέλθῃ ἀφ' ἐαυτῆς, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ φιλονεικία εἶχε διαρκέσει στιγμὰς τινὰς καὶ ἐβραδύνομεν διὰ τὸ γεῦμα, ἀπεφάσισα νὰ ὑπάγω καὶ νὰ τὴν ζητήσω· δὲν εὐρίσκετο ἐν τῷ δωματίῳ της, μάτην δ' ἠρεύνησα ὅλην τὴν οἰκίαν· δὲν τὴν ἐπανεῦρον· εἶχεν ἀναχωρήσει. Ἐκτότε δὲν τὴν ἐπανεῖδον.

Ἐπιθυμῶνς δυσπιστίας ὑπεδέξατο τὴν ἀφήγησιν ταύτην, γενομένην διὰ φωνῆς ὁμοιομορφου, οὐδὲν ἔχνος συγκινήσεως προδιδούσης.

— Ἡ ἐξήγησις ὑμῶν, εἶπεν ὁ πρόεδρος, θὰ ἐφαίνεται ἀρκούντως πιθανή, ἂν ἐγίνετο ἐξ ἀρχῆς· ἀλλ' ἐπέρχεται πολὺ ἀργά. Εἶχετε τὸν ἀπαιτούμενον καιρὸν διὰ νὰ προπαρασκευάσῃτε εὐφυᾶ μῦθον. Διατί δὲν διηγήθητε ἀρχῆθεν τὰ γεγονότα ὑπὸ τὴν μορφὴν ταύτην, ἣτις ἡδύνατο τότε νὰ φανῆ πιθανή;

— Δὲν ἐθεώρησα καλὸν νὰ κοινοποιήσω εἰς τοὺς ὑπηρέτας μου συζυγικὴν σκηνήν, καὶ ἐνόμιζον ὅτι ἡ κυρία Ἐσκουδιέ, μετὰ τινων ὥρων, ἦ τὸ πολὺ, μετὰ τινων ἡμερῶν σκέψιν, θὰ ἐπανήρχετο εἰς τὴν οἰκίαν.

— Ἡδύνασθε τουλάχιστον νὰ εἴπητε ὅτι μετέβη εἰς ταξείδιον.

— Οὐδένα εἶχον λόγον νὰ εἶπω ψεῦδος καὶ νὰ δώσω λόγον πρὸς τοὺς ὑπηρέτας μου.

— Ἐστω. Ἀλλ' ἀντετάξατε τὴν αὐτὴν σιωπὴν πρὸς τὸν ὑπαστυνόμον ὅταν ἦλθε, πρὸς τὸ συμφέρον τῆς δημοσίας τάξεως, νὰ ζητήσῃ παρ' ὑμῶν ἐξηγήσεις, αἱ ὁποῖαι θὰ ἔθετον πέρας εἰς σοβαρωτάτας φήμας.

— Ὁ ὑπαστυνόμος κακῶς ἐνήργησεν ὡφείλε νὰ διαλύσῃ τὰς συναθροίσεις διὰ τῆς βίας, ἀντὶ νὰ δώσῃ πίστιν εἰς γελοίας ὑπονοίας. Ὅταν εἶδον ὅτι σχεδὸν παρεῖχε πίστιν εἰς τὰς φήμας ταύτας, δὲν ἠθέλησα νὰ δικαιολογηθῶ. Ὁ τίμιος ἄνθρωπος δὲν ὀφείλει νὰ τίθεται εἰς τὴν διάκρισιν τῶν βλακῶν.

— Ἡ ἐπιμονὴ αὐτῆ ἦτο ἤδη παράδοξος, ἀλλὰ κατέστη ὅλως ἀνεξήγητος ὅταν εὐρέθητε ἐνώπιον τοῦ εἰσαγγελέως· τότε δὲν ἐπρόκειτο πλέον περὶ ἀνοησίας ἀδολέσχων. Ἡρώτα ὑμᾶς ὁ δικαστής.

— Μὲ ἠρώτα ἡμιεπισήμως διότι δὲν ἤμην ἐπιαντικείμενον κατηγορίας. Εἶχον λοιπὸν δικαίωμα νὰ μὴ τῷ ἀπαντήσω. Ἐντούτοις θὰ τῷ ἀπήντων ἂν δὲν μοι προσεφέρετο αὐθαδῶς.

— Πῶς! αὐθαδῶς;

— Μοι εἶπεν ὅτι εἶχον φονεύσει τὴν σύζυγόν μου, τί δὲ ἀτιμότερον τούτου δύναται τις νὰ εἴπῃ; Ἐχετε δικαίωμα νὰ μοι τὸ λέγετε ἤδη, κύριε πρόεδρε, διότι κατηγοροῦμαι κατὰ τύπους νομίμους, εὐχαρίστως δὲ παρατηρῶ ὅτι μ' ἐρωτᾶτε εὐγενῶς. Ἀλλ' ἐκτός τῆς διαδικασίας, πρὸς οὐδένα ἐπιτρέπω νὰ μετέλθῃ πρὸς ἐμὲ τοιαύτην γλῶσσαν.

— Ἐστω, ἂς ἐλθωμεν εἰς τὴν δικογραφίαν. Ὁ ἀνακριτής, καίτοι ἐνεργῶν ἐν τῇ ἐξασκήσει τῆς ἐντολῆς αὐτοῦ, δὲν ὑπῆρξεν εὐτυχέστερος.

— Ἐφρόνουν ὅτι, ἐπειδὴ ἡ κατηγορεῖα ἦτο ἀβάσιμος, διετυπώθη δ' ἄπαξ, δὲν μοι ἤρκει ἡ ἐπίτευξις ἀθωωτικοῦ βουλευμάτος· θὰ ἔλεγον βεβαίως, ὅτι ἡ ὑπόθεσις δὲν εἶχε σαφηνισθῆ. Ἡθελον νὰ ἐμφανισθῶ πρὸ τοῦ κακουργιοδικείου καὶ νὰ καταισχύνω δημοσίᾳ τὴν βλακείαν τοῦ λαοῦ, τὴν κακοβουλίαν τοῦ πενθεροῦ μου, τὴν ἀπερισκεψίαν τῆς εἰσαγγελίας καὶ τὴν πλάνην τῆς ἀνακρίσεως.

— Καὶ δὲν ἐφοβήθητε, ἵνα λάβητε τὴν παράδοξον ταύτην εὐχαρίστησιν, τρίμηνον περίπου προφυλάκισιν;

— Οὐδὲν εἶχον νὰ πράξω· τῆς συζύγου μου ἀπουσίας, ἐστενωχωρούμην ἐν τῇ οἰκίᾳ.

Ὁ δικηγόρος καθήκον αὐτοῦ ἐθεώρησε νὰ παρέμβῃ, ὅπως λάβῃ σημειώσιν τῆς ιδιοτροπίας ταύτης τοῦ πελάτου αὐτοῦ, καὶ ἔχῃ οὕτως ἐπιχειρήματα ὑπὸ τὴν ἐποψίν τῆς παραφροσύνης. Ἀλλ' ὁ Ἐσκουδιέ, ἰδὼν αὐτὸν ἐγερεθέντα, τῷ εἶπε πάραυτα.

— Σᾶς παρακαλῶ, κύριε, μὴ ἐμποδίσετε τὴν ὑπεράσπισίν μου.

Ὁ δικηγόρος ἐπέμεινεν ὅπως ἐξαγάγῃ συμπεράσματα, ἀλλ' ὁ κατηγορούμενος ἀντέστη, καὶ ἐζήτησε τὴν προστασίαν τοῦ προέδρου.

— Οὐδεὶς ἔχει δικαίωμα, εἶπε, νὰ με ὑπερασπίσῃ παρὰ τὴν θέλησίν μου· ἀγνοῶ τί ὁ δικηγόρος μου θέλει νὰ εἴπῃ, ἀλλ' οὐδὲν θέλω νὰ εἴπῃ. Ὑπάρχει ἐνταῦθα εἰς πρόεδρος ἵνα διευθύνῃ τὰς συζητήσεις, εἰς εἰσαγγελεὺς ἵνα μὲ κατηγορήσῃ, ἐγὼ ἵνα ὑπερασπίσω τὸν ἑαυτὸν μου, ἐνορκοῖ ἵνα ἐκφέρωσι μίαν ἀπόφασιν, δικασταὶ δὲ νὰ ἐφαρμόσωσι τὸν νόμον, καὶ τὸ κοινὸν διὰ ν' ἀκούσῃ. Ὑπάρχει πᾶν ὅ, τι ἀπαιτεῖται. Ὁ δικηγόρος θὰ μὲ παρεκώλυε, καὶ παρακαλῶ τὸν κύριον πρόεδρον νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἐλευθερίαν τῆς ὑπερασπίσεώς μου.

Οἱ νομικοὶ ἤρξαντο γελῶντες πονηρῶς, ὁ δὲ κύριος Βονφίς ἤρξατο ἀμφιβάλλων ἂν ἡ τοσοῦτον ἐπιφθονος αὐτῆ δίκη θὰ ἐξησφάλιζε τὸν θρίαμβον αὐτοῦ.

Ὁ πρόεδρος ἐπανέλαβε τὴν ἀνάκρισιν.

— Ἐρχόμεθα εἰς τὰ πράγματα. Εἰμπορεῖτε νὰ δικαιολογήσῃτε τὴν χρῆσιν τοῦ καιροῦ σας κατὰ τὴν τρίτην, 14, ἀπὸ τῆς ἐβδόμης ὥρας τῆς ἑσπέρας μέχρι τῆς τρίτης τῆς πρωΐας;

— Ἐντελέστατα. Ἦτο περίπου ἡ ὕδθῃ ὥρα ὅταν ἐβεβαίωθην ὀριστικῶς περὶ τῆς ἀναχωρήσεως τῆς κυρίας Ἐσκουδιέ. Δὲν ἠθέλησα νὰ μεταβῶ καὶ νὰ γευματίσω μόνος εἰς τὴν φιλικὴν οἰκογένειαν, ἣτις μᾶς ἐπερίμενε, διὰ νὰ μὴ ἀναγκασθῶ νὰ ἐξηγήσω πρὸς αὐτοὺς τὴν ἀπουσίαν τῆς συζύγου μου, καὶ ἔμεινα εἰς τὴν οἰκίαν μέχρι

τῆς ἐνδεκάτης ὥρας τῆς ἑσπέρας, καπνίζων καὶ περιμένων νὰ τὴν ἴδω ἐπανερχομένην ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν. Ἐπειτα, μὴ δυνάμενος πλέον νὰ καπνίσω, ἐξῆλθον μετὰ τὴν πρόθεσιν νὰ ὑπάγω νὰ ἐρωτήσω τινὰς στενάς αὐτῆς φίλας ἂν τὴν εἶδον. Ὅταν ἐξῆλθον, ἐσκέφθη ὅτι εἰς οὐδένα τῶν γνωστῶν ὑμῶν θὰ κατέφευγε, διότι θὰ μὲ εἰδοποιούεν πάραυτα· ὅτι ἐμελλον νὰ ἐξυπνίσω κοιμωμένους ἀνθρώπους καὶ νὰ κάμω ἀνωφελῆ θόρυβον διὰ συζυγικὸν ἐπεισόδιον, τοῦ ὁποῖου προτιμότερον ἦτο νὰ περιμείνω τὴν φυσικὴν λύσιν. Περιεπλανήθη εἰς τὰ βουλεβάρτα κατεχόμενος ἐξ αἰσθημάτων λύπης καὶ ὀργῆς, καὶ ἀγνοῶ καθ' ὅποιαν ἀκριβῶς ὥραν ἐπανῆλθον εἰς τὴν οἰκίαν μου.

— Λοιπὸν, δὲν ἐδειπνήσατε;

— Ὅχι.

— Οἱ κύριοι ἐνορκοὶ θὰ ἐκτιμήσωσι τοῦτο. Καὶ τὰς ἐπομένους ἡμέρας οὐδὲν ἐπράξατε διὰ νὰ ἐπανεύρητε τὴν σύζυγόν σας; Ὅταν εἰς σύζυγος βλέπῃ ὅτι ἡ γυνὴ του ἐξηφανίσθη, ἐξετάζει πῶς αὐτὴ εἶναι δυνατόν νὰ εὐρίσκηται, ἀπειθύνεται πρὸς τὴν οἰκογένειαν, πρὸς τοὺς φίλους, γράφει ἐπιστολάς, ἀπιδεικνύει τὴν ἀνησυχίαν αὐτοῦ, κινεῖται τέλος. Σεῖς δὲν ἐκινήθητε;

— Καὶ εἶχον δικαίον, ἀφοῦ ἡ ἀντ' ἐμοῦ κινήθησιν δικαιοσύνη οὐδὲν ἡδυνήθη ν' ἀνακαλύψῃ. Πᾶν ὅ, τι θὰ ἐπραττον θὰ ἦτο ἄγονος θόρυβος. Πῶς δύναται τις νὰ ζητήσῃ μίαν γυναῖκα, ἀναχωρήσαντα χωρὶς νὰ εἴπῃ πῶς μεταβαίνει;

— Διατεινεσθε ὅτι ἀνεχώρησεν ἐνδεδυμένη δι' ἐφεσπερίδα ἄνευ ἄλλων ἐνδυμάτων διὰ ν' ἀλλάξῃ;

— Τὸ ὑποστηρίζω.

— Ὑπάρχει εἰς τὴν δικογραφίαν ἐγγράφον, ἀπαισίως διαφωτίζον τοὺς παρακινήσαντας ὑμᾶς βδελυροὺς λόγους· εἶνε ἡ διαθήκη τῆς κυρίας Ἐσκουδιέ.

— Ἡγνόουν τὴν ὑπαρξίν αὐτῆς.

— Ἐγγράφῃ ὀλίγας μόλις ἡμέρας πρὸ τῆς ἐξαφανίσεως τῆς συζύγου σας.

Ὁ κατηγορούμενος δὲν ἀπαντᾷ.

— Ὁμολογεῖτε ὅτι σεῖς ὁ ἴδιος, ἐξ ἰδίας αὐτοβουλίας, ἐδώκατε πρὸς τὸν θαλαμηπόλον σας τὴν ἄδειαν νὰ μεταβῇ εἰς τὸ θέατρον τὴν τρίτην, 14 τοῦ μηνός;

— Τὸ ὁμολογῶ.

— Εὔρον εἰς τὸν Σηκουάναν ἐπανωφόριον, τὸ ὁποῖον θὰ σὰς παρουσιάσωσιν ἀνεγνωρίσθη ὅτι ἀνήκεν εἰς τὴν σύζυγόν σας.

— Τὸ ἀγνοῶ· δὲν συνείθιζον νὰ παρατηρῶ ἐκ τοῦ πλησίον τὰς ἐνδυμασίας τῆς κυρίας Ἐσκουδιέ· ἐνδιεπερόμην μόνον εἰς τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ συνόλου. Ἀλλ' εἰζεύρω ὅτι δὲν ἠγάπα νὰ προηγήται τοῦ συρμού· ἂν εἶχε κάμει τὸ ἐνδυμα τοῦτο, θὰ εἶδε βεβαίως ὅμοια αὐτοῦ.

— Ἐν τούτοις, ὅταν ὁ ἀνακριτής σὰς τὸ ἐδείξεν,

επαράχθητε: παρατηρῶ δὲ τοῦτο πρὸς ἐπαινόν σας, διότι εἶνε ἡ μόνη φορά κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς δίκης, καθ' ἣν συνεκινήθητε πῶς.

— Πράγματι, ἠσθάνθημι πρὸς στιγμήν ἀγωνίαν ὅταν μοι εἶδειξαν αἴφνης φέρεμα ὁμοιον ἐκείνου, τὸ ὁποῖον εἶξευρον ὅτι εἶχεν ἡ κυρία Ἐσκουδιέ· ἐφοβήθη ἐν πρώτοις μήπως ἡ σύζυγός μου ἠτοκτόνησεν. Ἀκολούθως ἐσκέφθημι δυνατὸν νὰ ὑπάρχωσι πολλὰ φορέματα ὡς τοῦτο, ἡ δὲ κυρία Ἐσκουδιέ εἶχε θρησκευτικὰς πεποιθήσεις, αἰτίνας θὰ τὴν ἐμποδίζον ν' αὐτοκτονήσῃ.

— Πραγματικῶς, ὅλοι ὁμολογοῦσιν ὅτι ἡ σύζυγός σας εἶχεν ὅλας τὰς χάριτας καὶ τὰς ἀρετάς.

— Χαίρω, κύριε Πρόεδρε, ἀκούων ὑμᾶς νὰ ἐπαινῆτε αὐτήν.

Ὁ κατηγορούμενος ἀπαγγέλλει τὰς τελευταίας ταύτας λέξεις ἀφελῶς καὶ σχεδὸν ἀστεϊζόμενος, τοῦτο δὲ προκαλεῖ ψιθυρισμὸν παρὰ τῶ ἀκριστηρίω. Ὁ πρόεδρος ἀναγκάζεται νὰ ὑπομνήσῃ ὅτι θὰ ἐκκενώσῃ τὴν αἴθουσαν ἂν παραχθῶσι καὶ πάλιν τοιαῦται ἐκδηλώσεις.

Ἡ ἀνάκρισις ἐξακολουθεῖ.

— Διατείνεσθε ὅτι οὐδεμίαν ἀφορμὴν σπουδαίου παραπόνου ἐδώκατε πρὸς τὴν σύζυγόν σας καθ' ὑμᾶς, ἔλαβεν ἀπόφασιν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν συζυγικὸν οἶκον συνεπιεὶς παιδαριώδους συζητήσεως. Δύσκολον νὰ παραδεχθῆ τις τοιαύτην ἀπειρισκεψίαν. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι οὕτως ἔχει τὸ πρᾶγμα, πῶς ἐξηγεῖτε τὸ ὅτι ἡ κυρία Ἐσκουδιέ ἀφίνει ὑμᾶς ὑπὸ τὸ βᾶρος κατηγορίας ἐπὶ δολοφονίᾳ; Ἡ δίκη ὑμῶν ἔλαβε μεγάλην διάδοσιν, ἦν ἄλλως αἰτιολογεῖ κάλλιστα ὁ χαρακτήρ τῶν γεγονότων καὶ ἡ θέσις τῶν ἐνδιαφερομένων. Ἀπὸ τριῶν περίπου μηνῶν ὅλαι αἱ ἐφημερίδες τῶν Παρισίων, τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τῆς ἀλλοδαπῆς εἶνε πλήρεις λεπτομερειῶν καὶ σχολίων περὶ τῆς δίκης ταύτης. Διὰ νὰ ἐξηγηθῆ ἡ ἀποχὴ τῆς κυρίας Ἐσκουδιέ, ἀνάγκη νὰ τῇ ἀποδοθῶσιν αἰσθήματα ἀγρίου μίσους καὶ ἀδυσωπῆτου δυσαρρεσκείας, ἀλλ' οὐδὲν ἐπιτρέπει νὰ πιστεῦσῃ τις αὐτὴν ἀξίαν τούτου. Φαίνεται μάλιστα ὅτι, ἐν τῷ συμφέροντι τῆς ἀμύνης ὑμῶν, ἀποδίδετε εἰς ἑαυτὸν σοβαρὰ ἀδικήματα, ὅπως προσπαθήσητε νὰ ἐξηγήσητε διὰ πνεύματος ἐκδικήσεως τὴν ἔλλειψιν τῆς μόνης μαρτυρίας, ἡ ἧποία θὰ ἠδύνατο νὰ σώσῃ ὑμᾶς. Εἶνε πιστευτὸν ὅτι ἡ σύζυγός σας ἀφίνει νὰ καταδικασθῆτε, ἀφοῦ ἀρκεῖ νὰ δώσῃ σημεῖον ζωῆς πρὸς ματαίωσιν τῆς κατηγορίας, ἐκτὸς ἂν ὑπάρχωσι μεταξὺ ὑμῶν σοβαρώταται διαφωναίαι;

— Δὲν εἶμαι εἰς θέσιν νὰ δώσω τὴν ἐξήγησιν, τὴν ὁποίαν μοι ζητεῖτε. Ὅσον δὲ ἀφορᾷ τὴν περίπτωσηιν καταδίκης, δὲν τὴν φοβοῦμαι. Διὰ νὰ δυνηθῶσι νὰ με καταδικάσωσι, πρέπει ν' ἀποδειχθῆ ὅτι ἐφόνευσα τὴν σύζυγόν μου, πρὸ τούτου δ' ἀνάγκη ν' ἀποδειχθῆ ὅτι ἡ κυρία Ἐσκουδιέ ἀπέθανεν. Οὐδεὶς εἶδε τὸ πτώμα αὐτῆς.

— Δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ ἴδῃ τις τὸ πτώμα, ὁ νόμος δὲν ἐξετάζει τοὺς ἐνόρκους περὶ τῶν μέσων δι' ὧν σχηματίζουσι τὴν πεποίθησιν αὐτῶν.

— Τοῦλάχιστον ἀνάγκη νὰ προσαχθῆ τὸ πιστοποιητικὸν τοῦ θανάτου. Δὲν δύναται νὰ με καταδικάσωσιν ὅτι ἐφόνευσα πρόσωπον, τὸ ὁποῖον νομίμως ζῆ.

— Καθῆκόν μου θεωρῶ νὰ σᾶς εἰδοποιήσω ὅτι πλανᾶσθε. Τὸ πιστοποιητικὸν τοῦ θανάτου δύνατὸν νὰ συνταχθῆ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὑμετέρας καταδίκης. Δὲν ὑπάρχει ὁμοῦ παράδειγμα νὰ ἀπαιτηθῆ ἡ προσαγωγή τοῦ πιστοποιητικοῦ τοῦ θανάτου τοῦ θύματος διὰ νὰ καταδικασθῆ ὁ φονεὺς.

— Τοῦτο εἶνε ἄδικον. Καλῶς γνωρίζω ὅτι οἱ ἐνόρκοι εἶνε καλοὶ ἄνθρωποι, ἀγνοοῦντες τὰς ἀρχὰς τοῦ δικαίου καὶ εὐχερῶς ἐπηρεαζόμενοι ὑπὸ τῶν ἐξωτερικῶν φαινομένων· ἀλλὰ μεγάλως βασιζέται τις ἐπὶ τῆς εὐπιστίας αὐτῶν ζητῶν παρ' αὐτῶν καταδίκην ἐπὶ δολοφονίᾳ χωρὶς ν' ἀποδειχθῆ ὁ θάνατος τοῦ θύματος.

Δυστυχῶς, ἐκλείσεν ἡ ἀνάκρισις μετὰ τὴν ἀπάντησιν ταύτην, καταλιπούσαν εἰς τὰ πνεύματα τῶν ἐνόρκων δυσᾶρεστον ἐντύπωσιν.

Ἐπειτα προέβησαν εἰς τὴν ἀκράσιν τῶν μαρτύρων. Ὅλοι ἦσαν τῆς κατηγορίας, οὐδεὶς δὲ προσεκήθη κατ' αἴτησιν τῆς ὑπερασπίσεως. Ἠκούσθησαν διαδοχικῶς οἱ ὑπηρέται τοῦ Ἐσκουδιέ, οἱ συγγενεῖς καὶ αἱ φίλαι τῆς Λεονώρας, ὁ ὑπαστυνόμος, οἱ προμηθευταὶ τῆς συνοικίας, καὶ ἡ κατασκευάσασα τὸ ἐπανωφόριον βάπτρια. Ἐκτὸς τοῦ φόνου, διὰ τὸν ὁποῖον οὐδεὶς ὑπῆρχε μάρτυς, ὅλαι αἱ καταθέσεις αὐταὶ ὑπῆρξαν ἐπιβαρυντικαί.

Οἱ ὑπηρέται δὲν ἐπίστευον ὅτι ὁ Ἐσκουδιέ διέμεινεν ἐν τῇ οἰκίᾳ μέχρι τῆς ἐνδεκάτης ὥρας τῆς ἐσπέρας· αἱ λυχνίαι τοῦ γραφείου αὐτοῦ δὲν εἶχον ἀναφθῆ, τὰ δὲ κηρία ἐπανευρέθησαν ἀρκούντως μακρὰ, ὅπερ δὲν θὰ συνέβαινεν ἂν ἔκαιον ἐπὶ τέσσαρας ὥρας. Πάντες εἶχον παρατηρήσει τὴν ὑπουλον καὶ ἀμήχανον στάσιν τοῦ κατηγορουμένου μετὰ τὴν τρίτην 14· οἱ γονεῖς καὶ αἱ φίλαι ἐνέμενον ἐπὶ τῆς ἀγνοίας ἐν ἣ ἀφέθησαν ἀπὸ τῆς ἐξαφανίσεως τῆς Λεονώρας μέχρι τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ἐπληροφορήθησαν αὐτὴν ἐκ φήμης, ὅλοι δ' ἐδήλωσαν ὅτι ἡ κυρία Ἐσκουδιέ, γυνὴ τιμίαι καὶ καλή, ἀφωσιωμένη πρὸς τὸν σύζυγον αὐτῆς διὰ στοργῆς οὐδέποτε διαψευθεῖσθαι, ἦτο ἀνίκανος, ὁσαυτὴν ἀδικήματα καὶ ἂν εἶχεν ὁ Ἐσκουδιέ, ν' ἀφίση ὅπως βαρύνῃ αὐτὸν ἄδικος κατηγορία.

Ὁ κύριος Βονφίς ἐπειράθη ἔτι ἀπαξ νὰ λάβῃ τὸν λόγον ὅπως ἀποδείξῃ τὰς ἀντιφάσεις καὶ τὰς ἀπιθανότητας τῶν καταθέσεων τούτων. Ἀλλὰ πρὸ τῆς ἐπιμόνου ἀντιστάσεως τοῦ κατηγορουμένου ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῆ τοῦ ν' ἀναπτύξῃ

τὴν εὐγλωττίαν αὐτοῦ· βλέπων δ' ὅτι οἱ δικηγόροι καὶ αὐτὸ τὸ κοινὸν ὑποδέχοντο τὰς ἀποπειράς αὐτοῦ δι' εἰρωνικοῦ μειδιήματος, ἀπεφάσισεν ὀριστικῶς νὰ σιωπήσῃ. Οἰανδῆποτε ἔκβασιν καὶ ἂν ἐλθῶσαν ἡ δίκη, δι' αὐτὸν τοῦ λοιποῦ ἦτο δίκη κατεστραμμένη.

Τέλος ἠγέρθη ὁ εἰσαγγελεὺς ὅπως ὑποστηρίξῃ τὴν κατηγορίαν.

Ἀφοῦ ὑπέμνησε τὴν φροντίδα τοῦ κατηγορουμένου ἵνα ἀπομακρύνῃ πάντας τοὺς ὑπηρέτας, καὶ τὸ ἐπικρατοῦν σκότος ἐπὶ τῆς χρήσεως τοῦ καιροῦ αὐτοῦ, τὴν τρίτην, 14, ἀπὸ τῆς ἐβδόμης ὥρας τῆς ἐσπέρας μέχρι τῆς τρίτης ὥρας τῆς πρωίας, παρετήρησεν ὅτι τὰς ἐπομένας ἡμέρας ὁ Ἐσκουδιέ, ἀντὶ νὰ θέσῃ τὰ πάντα εἰς κίνησιν πρὸς ἀνεύρεσιν τῆς συζύγου αὐτοῦ, ὡς τοῦτο θὰ ἦτο φυσικόν, ἀπέφυγε τὴν συνάντησιν τῶν φίλων αὐτοῦ καὶ ὄλων ἐκείνων, οἵτινες ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ἀναχωρήσεως, θὰ ἠδύνατο νὰ παράσχωσιν αὐτῷ ἐνδείξεις τινὰς· ὅτι περικωλύθη εἰς ἐπιμόνον σιγήν καὶ ἔκαμε μακρὰς ἀπουσίας, καθ' ἃς ἀναμφίβολως ἐζήτησε νὰ βεβαιωθῆ ὅτι οὐδὲν ἠδύνατο νὰ προδώσῃ τὸ μυστικὸν τοῦ κακούργημάτος του· μεθ' ὅλην δὲ τὴν προσπεποιημένην ἀπάθειαν αὐτοῦ, δὲν ἠδυνήθη ν' ἀποφύγῃ τὴν ταραχὴν τῆς ψυχῆς καὶ τοὺς ἐλέγχους τῆς συνειδήσεώς του.

«Εὐτυχῶς ἡ δικαία ἐκρήξαις τοῦ δημοσίου αἰσθήματος ἔφερε τὴν δικαιοσύνην ἐπὶ τὰ ἴχνη τοῦ κακούργημάτος, ὅ,τι δ' ὁ κατηγορούμενος ἐν τῇ ἀγρώγῃ αὐτοῦ κομπορημοσύνην ἀπεκάλει ἀνοησίαν ἢ βλακείαν τοῦ πλήθους, ἦτο αὐθόρμητος ἐκδηλώσις τῆς γενικῆς ἀγανακτήσεως, νόμιμος ἐκφρασις τοῦ ἐνστικτοῦ ἐκείνου τοῦ λαοῦ, τὸ ὁποῖον οὐδέποτε ἀπατάται.

«Καὶ ἀπητούντο ἄλλαι ἀποδείξεις, πλὴν τῆς ἀπροσδοκῆτου, καὶ ὡς οὕτως εἶπεν ἐκ θείας προνοίας ἀνακαλύψως τοῦ ἐπανωφορίου, τὸ ὁποῖον ἐφόρει τὸ θῦμα κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐξαφανίσεως αὐτοῦ; Οὐδὲ καὶ ἐπειράθησαν νὰ κάμωσιν οἰανδῆποτε ὑπόθεσιν διὰ νὰ ἐξηγήσωσι πῶς τὸ ἐνθύμα τοῦτο, τοῦ ὁποῖου ἡ ταυτότης ἀπεδείχθη δι' ἀναμφιλέκτων μαρτυριῶν, ἐπανευρέθη ἐν τῷ Σηκουάνῃ.

«Ὡς ἐκ τούτου εὐκόλον ἦτο νὰ φαντασθῆ τις τὴν σκηνὴν τοῦ φόνου. Ὁ Ἐσκουδιέ, ἐπὶ δολίᾳ προφάσει, εἶχε παρασύρει τὴν ἀνευ δισπιστίας σύζυγον αὐτοῦ εἰς τὰς ἐρήμους ὄχθας, τὰς ἐκτεινομένας μεταξὺ τοῦ ὑδραγωγείου τοῦ Point-du-Jour καὶ τῆς γεφύρας τῆς Ἀσιέρης· τῇ βοηθεῖα τοῦ σκότους καὶ ὡς ἐκ τῆς ἀπομακρύνσεως πάσης κατοικίας, ἀπέπνιξε τὰς κραυγὰς τῆς παρεκώλυσε τὰς κινήσεις αὐτῆς, καὶ ἀνευ δυσκολίας ἐκρήμνισεν αὐτὴν εἰς τὸν ποταμόν, τοῦ ὁποῖου τὰ ὕδατα δὲν ἀπέδωκαν εἰσέτι τὸ πτώμα, ὅπερ ἔφερον ἴσως καὶ σημαντικὸν βᾶρος· ἀλλὰ τὸ ἐπανωφόριον, κακῶς προσηρμοσμένον, ἐκυλίσθη

πορρωτέρω, καὶ ἀποτελεῖ τοῦ λοιποῦ πειστήριον πλεον ἢ ἐπαρκές.

«Καὶ ἡ αἰτία τοῦ ἐγκλήματος; Ἀλλὰ κατῆγγειλεν, ὑπέγραψεν, ὡς οὕτως εἶπεν, αὐτὴν τὸ θῦμα, ὅπερ ἐν τῇ ἀδόλῳ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ διαθέσει ἀφῆκεν ὅλην τὴν περιουσίαν του ὑπὲρ προσφιλοῦς συζύγου. Ἠδύνατο νὰ ὑποπτεῦσῃ, τὸ δυστυχῆς καὶ θελκτικὸν πλάσμα, ὅτι ἐκτελοῦν τὴν γενναϊόφρονα πρᾶξιν ταύτην, προεκάλει τὸν φρικωδέστερον τῶν θανάτων, φονευομένη ὑπ' ἐκείνου, ὃν ἠγάπα!

«Μάτην ὁ κατηγορούμενος ἤλπισε νὰ ἐξαπατήσῃ τὴν δικαιοσύνην διὰ τῆς πανούργου καὶ προκλητικῆς στάσεως τὴν ὁποίαν εἶχε τηρήσει ἀπὸ τῶν πρώτων βημάτων τῆς ἀνακρίσεως μέχρι τῶν ἐπισήμων συζητήσεων τοῦ κακούργησιν. Ἀπεποιήθη δὲ νὰ ἐξηγηθῆ, ἀντέστη ὅπως ὁ δικηγόρος αὐτοῦ λάβῃ τὸν λόγον, καὶ παρεσιώπα τὰ οὐσιωδέστερα σημεῖα τῆς ὑποθέσεως, ἐννοῶν τὸν κίνδυνον, εἰς ὃν ἠδύνατο νὰ ἐκθέσῃ αὐτὸν ἡ ἐλαχίστη παρεκτροπὴ ἐν τῇ ἐκφράσει. Ἄλλ' ἡ φρόνησις τῶν ἐνόρκων δὲν θ' ἀποπλανηθῆ ὑπὸ τῆς ἀνωφελοῦς ταύτης τακτικῆς.

«Μία μόνη μαρτυρία ἠδύνατο νὰ σώσῃ τὸν Ἐσκουδιέ ἀπὸ τῆς ἐπιβαρυνούσης αὐτὸν τρομερᾶς κατηγορίας, ἡ τῆς κυρίας Ἐσκουδιέ. Καὶ τέρας δὲν θὰ ἠδύνατο ν' ἀρνηθῆ αὐτὴν κατὰ τὴν αὐτὴν περίστασιν, ἂν δὲ ἡ κυρία Ἐσκουδιέ, τὴν ἀρετὴν τῆς ὁποίας οὐδεὶς διεφιλονείκησε, δὲν ἦλθεν ἡ ἴδια νὰ διαμαρτυρηθῆ κατὰ τῆς κατηγορίας, τοῦτο ἀποδεικνύει ὅτι ἀπέθανεν. Ἡ δικαιοσύνη τῶν ἀνθρώπων πρέπει νὰ φανῆ αὐστηροτάτη διὰ κακούργημα ἐκτελεσθὲν ὑπὸ τοσοῦτου μυσταροῦς ὄρους.»

Ἡ ἀπάντησις τοῦ Ἐσκουδιέ, ἀρκούντως βραχεῖα, παρατίθεται ὀλόκληρος.

— Κύριοι ἐνόρκοι, ἡ ψῆφος ἔφερον ἐπὶ τῶν ἐδρῶν ὑμῶν δώδεκα πολίτας, ξένους πρὸς ἀλλήλους, ἀνήκοντας εἰς ὅλως διάφορα ἐπαγγέλματα καὶ κοινωνικὰς τάξεις, καὶ ἐν γένει ἀσχολουμένους εἰς πᾶν ἄλλο ἢ εἰς τὴν ψυχολογίαν τοῦ ἐγκλήματος, κακῶς δὲ προπαρεσκευασμένους ἀναμφίβολως νὰ διακρίνωσι τὸ ἀληθὲς τοῦ ψευδοῦς ἐν τῷ μέσῳ τῆς εὐγλωττίας εἰσαγγελέως, ἐπὶ πολὺ ἐξασκηθέντος, καὶ ὑπὸ τὴν ἐντύπωσιν δικαστικῆς πομπῆς, ἦν εὐαρεστοῦνται νὰ καθιστῶσιν ἐπίσημον ὅπως ἐκπλήξωσι τὴν φαντασίαν ὑμῶν. Θὰ εἴσθε λοιπὸν πολὺ δικαιολογημένοι ἂν σᾶς συνέβαινεν ἐνίοτε ν' ἀθωώνητε κακούργους ἢ νὰ καταδικάζητε ἀθώους. Ἄλλ' ἡ σήμερον ὑποβληθεῖσα ὑπόθεσις εἶνε ἀπλουστάτη· διὰ νὰ μὴ παραπλανηθῆ ἡ συνείδησις ὑμῶν, δὲν ἔχετε ἀνάγκη νὰ καταβάλητε μεγάλας προσπάθειας εὐθυκρισίας διὰ νὰ ἀποκρούσῃτε κατηγορίαν, ἀφ' ἧς ἐλλείπει τὸ πρῶτον στοιχεῖον τῆς πιθανότητος.

«Ζητοῦσι νὰ κηρυχθῆ ὅτι ἐφόνευσα τὴν σύ-

ζυγόν μου, και δὲν δύνανται νὰ παρουσιάσωσι τὸ πτώμα, ἢ καὶ ἐν μόνον τεμάχιον τοῦ πτώματος, τοῦ δῆθεν θύματος μου. Δὲν εἶνε εἰς θέσιν νὰ προσαγγάωσι τὸ πιστοποιητικὸν τοῦ θανάτου αὐτοῦ, εἰς τρόπον ὥστε, ἂν ἤθελον νὰ νυμφευθῶ καὶ πάλιν σήμερον, ὁ ληξίκαρχος θ' ἀπεποιεῖτο νὰ προβῆ εἰς τὴν τέλεσιν τοῦ γάμου, προσβάλλων ὅτι δὲν διατελῶ ἐν χηρείᾳ, καθ' ὃν καιρὸν ἕτερος ἀντιπρόσωπος τοῦ νόμου μοὶ προσάπτει τὸν θάνατον τῆς συζύγου μου. Ὑπάρχει ἐνταῦθα ἀντίφασις, ἣτις δὲν θὰ ὑπεκρύβῃ τὴν ὀξυδερκίαν ὑμῶν. Σὰς παρακαλῶ λοιπὸν νὰ μὲ ἀποστείλητε ταχέως εἰς τὰς ὑποθέσεις μου καὶ νὰ ἐπαπέλθητε εἰς τὰς ἰδικὰς σας».

Ὁ λόγος οὗτος ἦτο εἰς ἀπίστευτον βαθμὸν ἀδέξιος· ὑπὴνίσαστο διὰ τὸν θεσμόν τῶν ἐνόρκων οἰονεὶ περιφρόνησιν, ἣν ὁ κατηγορούμενος ὤφειλεν ἀπ' ἐναντίας νὰ προσπαθήσῃ ἐπιμελῶς ν' ἀποκρύψῃ. Ὁ εἰσαγγελεὺς ἐπωφελήθη τὸ σφάλμα τοῦτο· δὲν ἔκαμε χρῆσιν τοῦ δικαιώματος αὐτοῦ ὥπως ἀνταπαντήσῃ, καὶ ἀφῆκε νὰ κλείσῃ ἡ συζήτησις ὥπως οἱ ἐνόρκοι διασκεφθῶσιν ὑπὸ τὴν ἐντύπωσιν ταύτην.

(Ἐπεται τὸ τέλος.)

Ο ΓΟΡΔΩΝ

Ἡ ἥρωϊκὴ ὑπεράσπις τῆς Χαρτούμ παρὰ τοῦ Γόρδωνος, καὶ αἱ προσπάθειαι τῶν Ἀγγλῶν ὥπως ἔλθωσιν εἰς ἐπικουρίαν του παρέχουσι τὴν στιγμὴν ταύτην ἰδιαίτερον ὄλως ἐνδιαφέρον εἰς τὸν διακεκριμένον ἄνδρα, ὃν κλαίει σήμερον ἡ υπερήφανος Ἀλβιών, καὶ εἰς τὰ συμβάντα τὰ ποικίλλοντα τὸ στάδιόν του.

Δι' ὃ νομίζομεν ὅτι εὐχαριστοῦμεν τὴν περιεργίαν τῶν ἀναγνώστων τῆς Ἑστίας παραθέτοντες αὐτοῖς πρὸς ἀνάγνωσιν τὸ ἐξῆς ἄρθρον, ὅπερ ἐδημοσιεῖται τελευταίως ἐν τῷ Βήματι τῆς Νέας-Ἐγγλίας παρὰ τοῦ συνταγματάρχου Chaille-Long, γενναίου καὶ αὐτοῦ στρατιώτου, εἰκονίζει δ' ἐπιτυχῶς τὸν χαρακτῆρα τοῦ Γόρδωνος.

«Κατὰ τὸ 1874 συνεπληροῦντο τέσσαρα περίπου ἔτη, ἀπ' ὅτου ἤμην διωρισμένος ὡς ἀξιωματικὸς εἰς τὸ ἐπιτελεῖον τοῦ αἰγυπτιακοῦ στρατοῦ, ἐπιτελεῖον ὅπερ, ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω, ὑφίστατο μᾶλλον κατὰ φαντασίαν ἢ πραγματικῶς· διότι τὸ μῖσος τῶν φανατικῶν φελλάχων εὐρίσκον ἐνθερμον ὑποστηρικτὴν τὴν ἀντιπολίτευσιν τοῦ Χεδίβου καὶ τοῦ Πασσᾶ ἐμπόδιζε πᾶσαν συνάφειαν τῶν ἀμερικανῶν ἀξιωματικῶν μετὰ τοῦ στρατοῦ, ἐξορίζον αὐτοὺς εἰς τὰ πλήρη κονιορτοῦ διδάνια πυργίσκου τινὸς χρησιμεύοντος τότε ὡς ὑπουργείου τῶν στρατιωτικῶν.—Τὸ Κάιρον κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἦτο ἡ πόλις τοῦ κόσμου ἢ μᾶλλον γέμουσα διασκεδάσεων, ἀλη-

θεῖς Παρίσιοι, προσθέτουσα εἰς τὰς ἀπολαύσεις μεγάλης πρωτευούσης τὰς ποικίλας λαμπρότητας τῆς ἀραβικῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Ἀλλὰ δὲν μοὶ ἐπετράπη ἐπὶ μακρὸν νὰ ἀπολαύσω τῶν διασκεδάσεων καὶ τῆς σπατάλης τῆς Αὐλῆς τοῦ Ἰσμαήλ, διότι μὲ ἀπεμάκρυναν ταύτης ἐντὸς ὀλίγου διὰ τρόπον ὄλως ἀπροσδοκῆτου. Ὁ συνταγματάρχης Γόρδων εἶχεν ἀφίχθῃ ἵνα διαδεχθῇ τὸν sir Samuel Baker εἰς τὴν διοίκησιν τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ Ἰσημερινοῦ, ἐγὼ δ' ἐξελέγη ὅπως τῷ ὑπηρετήτῳ ὡς ἀρχηγὸς τοῦ ἐπιτελείου. Λίαν περίεργος ὑπῆρξεν ὁ τρόπος τῆς ἐκλογῆς μου· τὸν ἐξιστορῶ προσθέτων σημειώσεις τινὰς, αἵτινες θὰ παρουσιάσωσι τὸν Γόρδωνα ὑπὸ τὴν ἀληθῆ αὐτοῦ φάσιν καὶ οὐχὶ ὅπως τινὲς τῶν θαυμαστῶν του ἐπεχείρησαν νὰ τὸν ζωγραφῶσιν.

Εὗρισ κόμην ἐν Κάϊρω. Τὴν νύκτα τῆς 20 Φεβρουαρίου 1874 καθ' ὃν καιρὸν νῆθύμου ἐν μέσῳ φιλικῆς συντροφίας, αἰσθάνομαι αἰφνιδίως χεῖρα τιθεμένη ἐπὶ τοῦ ὤμου μου. Στραφεὶς εἶδον διαγγελεῖα, ὅστις μοὶ ἐνεχείρισεν ἐπιστολὴν περιέχουσαν ταῦτα: «Ἀγαπητέ μου Chaille-Long, ἐὰν ἐπιθυμῆτε νὰ ἀπέλθητε μετ' ἐμοῦ εἰς τὴν κεντρικὴν Ἀφρικὴν, ἔλθετε ἀμέσως εἰς συνάντησίν μου.—Ὅλως ὑμέτερος—Γόρδων». —Ἐγκατέλειπα ἀμέσως τοὺς φίλους μου, ἵνα ἀκολουθήσω τὸν διαγγελεῖα, ὅστις μὲ ὠδήγησε πρὸς τὴν θύραν τοῦ Γόρδωνος. Εἰς τὸ βᾶθος τοῦ δωματίου διέκρινα ἄνδρα μέσου ἀναστήματος, ὅστις προσῆλθεν εἰς ἀπάντησίν μου καὶ τείνων μοὶ τὴν χεῖρα μοὶ λέγει. «—Πῶς ἔχετε, φίλε μου; καθήσατε νὰ πάρωμεν ἕνα ποτήρι κοινάκ· αὐτὸ θὰ μᾶς βοηθήσῃ νὰ συζητήσωμεν μετὰ πλειοτέρας ζήσεως τὰ ἀφορῶντα τὴν μέσσην Ἀφρικὴν ζητήματα. Ὁ Χεδίβης μοὶ ὠμίλησε χθὲς περὶ ὑμῶν. Γνωρίζω ὅτι ὁμιλεῖτε τὴν ἀραβικὴν καὶ τὴν γαλλικὴν· σὰς ἐκλέγω ἀρχηγὸν τοῦ ἐπιτελείου θὰ διοικήσῃτε τὸν στρατὸν τοῦ Σουδάν. Δὲν ἐπιθυμῶ νὰ ἀσχολοῦμαι εἰς τὰ ἀφορῶντα τὸν στρατὸν· αὐτὰ θὰ εἶνε ἰδικὴ σας ἐργασία. Θὰ σὰς ἀπονεμηθῇ ὁ τίτλος τοῦ Πασσᾶ. Ὁ Χεδίβης μὲ διώρισεν διοικητὴν τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ Ἰσημερινοῦ δι' ὅλην τριετίαν. Θέλετε νὰ μὲ ἀκολουθήσετε;»

Ὁ Γόρδων καὶ ἐγὼ συνεζητήσαμεν ἐπὶ μακρὸν ἐπὶ τῶν τῆς Ἀφρικῆς ὑφ' ὄλας αὐτῶν τὰς ἐπιφύσεις μέχρι ὅτου αἱ ἀκτίνες τοῦ ἡλίου μὲ εἰδοποίησαν ὅτι καιρὸς ἦτο νὰ ἀναχωρήσω καὶ νὰ σπεύσω νὰ χρησιμοποίησω ὅσα ἔνεστιν κάλλιον τὰς εἰκοσι τέσσαρας ὥρας, ἃς πρὸ ἐμοῦ εἶχον ἵνα παρασκευασθῶ δι' ἀπουσίαν, ἣτις ἐμελλε νὰ διαρκέσῃ τρία ὄλα ἔτη. Τὴν ἐπομένην πρωΐαν εἰδικὴ ἀμαξοστοιχία ὠδήγηε εἰς Σουεζ τὸν στρατηγὸν Γόρδωνα, τὸν ὑπόλοχαγὸν Χασσάν καὶ ἐμέ. Χωρὶς νὰ λάβῃ τὸν καιρὸν νὰ προετοιμασθῇ, ἄνευ ἀποσκευῶν, ἄνευ προμηθειῶν, ὁ

Γόρδων ἀνέλαβε ταχέως νὰ ἐπιχειρήσῃ ἐπιπονώτατον ταξίδιον, ὡς ἂν ἡ τύχη τῆς Ἀφρικῆς ἐξήρητο ἐκ τῆς ἐγκαίρου αὐτοῦ ἀφίξεως.

Εἰς Σουεζ ἐπεβιβάσθημεν τοῦ πολεμικοῦ ἀτμοκινήτου Latif διὰ Σουακίμ. —Ἐπὶ τοῦ πλοίου στενότεραι σχέσεις μὲ συνδέσαν τῷ Γόρδωνι, καὶ εἰναιμεν ἀξιόλογοι φίλοι. Ἐν τούτοις λίαν ταχέως ἔλαβον τὴν εὐκαιρίαν νὰ παρατηρήσω ἀλλοκότους τινὰς ιδιότητας τοῦ χαρακτῆρός του, αἵτινες καθίστων αὐτὸν αἰνίγμα ἄλυτον διὰ τοὺς περίε αὐτοῦ, καὶ μάλιστα διὰ τοὺς πλησιέστατα αὐτῷ, ἀλλ' ἐξ ἀντιθέτου συνείτινον εἰς τὸ νὰ τὸν ἀναδείξωσι περίφημον καὶ νὰ τὸν παρουσιάζωσιν ὡς ἥρωα, φήμην πρὸς τὴν ἐδεικνύετο κακῶς διατεθειμένος καὶ ἦν κατεφρόνει.

Ὅρας τινὰς μετὰ τὴν ἀναχώρησίν μας εἰς Σουεζ ἐκαθήμεθα ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τοῦ Latif, καὶ ἐν ᾧ συνωμιλοῦμεν ὁ Γόρδων μοὶ διηγήθη ὅτι ὁ ἐπιτετραμμένος τῆς Ἀγγλίας ἐν Κάϊρω στρατηγὸς Stanton εἰδείχθη λίαν ἐχθρικῶς διακείμενος εἰς τὸν διορισμὸν μου, καὶ ἐπειράθη νὰ ἀποδείξῃ τὸ λάθος εἰς ὃ ἐνέπιπτον οἱ τὰ τῆς Αἰγύπτου κυβερνῶντες προσλαμβάνοντες ξένους ἀξιωματικούς εἰς τὴν ἀκολουθίαν των, καὶ προσέθετο: «Ὅσα ἀφορᾷ ἐμὲ ἀγαπῶ τοὺς Ἀμερικανούς· ὑπηρετήσα ἐν Κίνα μετὰ τῶν Ward καὶ Burgwine, καὶ ἤμην ἀποφασισμένος νὰ μὴ ὑποχωρήσω πρὸ τῶν προθέσεων τοῦ Stanton, καὶ θὰ πράξῃτε καλῶς δυσπιστοῦντες ὀλίγον πρὸς αὐτόν».

Ἀκολουθῶς δεικνύων μοὶ τὴν διεύθυνσιν τῆς Μασσούχας ἐξηκολούθησεν. «Εἶδατε ποτὲ τὸν στρατηγὸν Κίρκαμ, ὁ ὅποιος ὑπηρετεῖ τὸν Βασιλέα Ἰωάννην τῆς Ἀβυσσινίας; —Ἀναμφιβόλως, τῷ λέγω, ἦτο εἰς Κάϊρον πρὸ τινος ἐνδεδυμένου διὰ τοῦ πλέον φαντασιώδους τρόπου, παρασκευαζόμενος πρὸς ἀναχώρησιν διὰ Λονδίνον ὡς «Ἐκτακτος ἀπεσταλμένος παρὰ τῆ βρετανικῆς Αὐλῆς» ὅπου εἶνε ἐντεταλμένος νὰ πραγματευθῇ τὸν γάμον τοῦ Ἰωάννου, ἐκλεκτοῦ τοῦ θεοῦ, βασιλέως τῆς Σιών, βασιλέως τῶν βασιλέων, βασιλέως τῆς Αἰθιοπίας, μετὰ τῆς Α. Μεγαλειότητος τῆς Βικτωρίας βασιλίσσης τῶν Ἀγγλῶν.»

Φαίνεται ὅτι ὁ Στάντων λαθὼν γνώσιν τῆς ἀποστολῆς ἐπέβαλε τῷ Κίρκαμ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Ἀβυσσινίαν ἢ νὰ μείνῃ εἰς Κάϊρον. —Ἀπήνησα κατὰ πρότον τὸν Κίρκαμ, ἐπρόσθεσεν ὁ Γόρδων, ἐπὶ ἀτμοπλοίου, τὸ ὅποιον μᾶς ἔφερον εἰς Κίνα. Ἦτο τότε εἰς τῶν ὑπηρετούντων ἐν τῷ πλοίῳ καὶ ἡμέραν τινὰ κατηγορήθη ὅτι ἐκλεψεν ἀργυροῦν νόμισμα ἀνήκον εἰς τινὰ ταξιδιωτήν. Τὸν ἐλυπήθη, ἐπλήρωσα καὶ τὸν ἔλαβον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν μου· ἔκοτε εἰδείχθη γενναῖος καὶ τίμιος. Τὸν ἀπέστειλα μετὰ συστατικῆς ἐπιστολῆς τῷ Ἰωάννῃ, καὶ σήμερον εἶνε στρατηγὸς καὶ ἀπεσταλμένος παρὰ τῆ βασιλίσσης».

Μετὰ ταῦτα ὁ Γόρδων μὲ ἀφῆκε, μετ' ὀλίγον

δ' ἀνεφάνη κρατῶν τὰς ἐμβάδας μου, ἃς θέσας πρὸ ἐμοῦ εἶπεν: «Ἐβάλετε τὰ μεγάλα στρατιωτικὰ ὑποδήματά σας τὰ ὅποια φαίνεται τόσον σὰς στενοχωροῦν». —Ἐξεπλήρωσα τὴν ἐπιθυμίαν του, μετὰ μεγάλου ὁμῶς κόπου κατάρθωσα νὰ τὸν ἀποτρέψω ἀπὸ τὸ νὰ μοὶ τὰ ἐκβάλλῃ ὁ ἴδιος.

Εἶχομεν ἐπὶ τοῦ πλοίου 228 ἄνδρας ἀποστελλομένους εἰς Σουακίμ πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς αὐτόσε φρουρᾶς, καὶ ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῶν Ἀραβὰ ταγματάρχην. Ὁ ἀξιωματικὸς οὗτος διεσκέδαζε πολὺ τὸν Γόρδωνα διηγούμενος αὐτῷ μυθώδεις ἱστορίας ὡς ἦρωας ἐγένετο ὁ ἴδιος, καὶ αἵτινες δῆθεν συνέβησαν κατὰ τὰς εἰς Σουδάν ἐκστρατείας τοῦ sir Samuel Baker, εἰς τὴν ἀκολουθίαν τοῦ ὁποίου ἔλεγεν ὅτι εὕρισκετο. ἤξευρε τόσον καλῶς νὰ συγκρατῇ τὴν εὐνοίαν τοῦ Γόρδωνος, ὥστε κατάρθωσε νὰ τῷ ἀποσπάσῃ ὑπόσχεσιν πολυτίμου δι' αὐτόν, νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ δηλονότι εἰς τὴν κεντρικὴν Ἀφρικὴν. Ἀφίχθentes εἰς Σουακίμ ἐζητήσαμεν πληροφορίας περὶ τοῦ ἀξιωματικοῦ ἐκείνου, καὶ ἐμάθομεν ὅτι οὐδέποτε μετέβη εἰς Σουδάν, καὶ ὅτι οὔτε ἐξ ὄψεως κἂν ἐγνώριζε τὸν sir Samuel Baker· ὁ δὲ διοικητὴς Ἐλιαδίν-βέης, ὅστις μᾶς παρέσχε τὰς πληροφορίας ταύτας, τῷ εἶπεν ἐμπροσθέν μου: «Εἶσαι ψεύστης», καὶ βράπισας αὐτὸν τὸν ἐξέβαλε τοῦ δωματίου.

Πρὸ τοιούτου θεάματος ὁ Γόρδων ἐκστατικὸς μοὶ λέγει: «—Long! Εἶδατέ ποτε παρόμοιον τι; Ὅποιος ψεύστης! Τίς θὰ τὸ ἐπίστευε!».

Τὴν 28 Φεβρουαρίου ἀνεχωρήσαμεν, ἵνα διέλθωμεν τὴν ἔρημον καὶ φθάσωμεν ἐγκαίρως εἰς Βερεβέρ κείμενον εἰς ἀπόστασιν 288 μιλίων. Ὁ Γόρδων ἐν τῇ βίᾳ καὶ τῇ ἀνυπομονήσει ἣτις τὸν χαρακτηρίζει, παρέτρεψε τῆς εὐθείας ὁδοῦ τὴν συνοδείαν μας συγκειμένην ἐκ δέκα καὶ ὀκτὼ στρατιωτῶν. Σταματήσαντες εἰς Bir-Haritree παρετηρήσαμεν ὅτι οἱ δύο ὑπηρεταὶ τοῦ Γόρδωνος ἔμενον ὀπίσω καὶ δὲν εἶχομεν οὐδένα ἵνα παρασκευάσῃ τὸν καφφέν, ὅποτε, μετὰ μακρὰν προσδοκίαν, ἀφίκαντο ἐπὶ τέλους. —Ἦσαν ἐντελῶς μεθυσμένοι, καὶ εἰς τοιοῦτον μάλιστα βαθμὸν, ὥστε μικρὸν κίνημα τῶν καμῆλων, ὧν ἐπέβαινον, ἤρκεσε νὰ τοὺς καταρρίψῃ χαμαί. Ὁ συνταγματάρχης πελιδὸς ἐκ θυμοῦ ἐρρίφθη ἐπ' αὐτῶν καὶ τοῖς κατέφερον ἰσχυρὰ κτυπήματα ἐπὶ τῶν ἰσχυρῶν, ἐκείνοι δ' ἀνευρόντες τὴν ἰσορροπίαν τῶν ἐτράπησαν εἰς φυγὴν παρακολουθούμενοι ὑπὸ τοῦ Γόρδωνος, ὅστις ἔτυπτε δεξιὰ καὶ ἀριστερά, καὶ ἐν τέλει ἐξηφανίσθησαν ἐν τῇ ὁδῷ, ἣτις ἄγει εἰς Σουακίμ.

Ἐπαναλαβόντες τὸν δρόμον μᾶς ἐφθάσαμεν μετὰ ἐπίπονον ταξίδιον εἰς Χαρτούμ, ὅπου μᾶς ὑπεδέχθησαν μετὰ πάσης πομπῆς ἰδρυτῆς καὶ ὄλων τῶν στρατιωτικῶν τιμῶν. Κανονοβολισμοὶ ἐρρίφθησαν καὶ ὁ λαὸς μᾶς ἀνευφήμησε μετ' ἐν-

θουσιασμού επίδειξιως παρασκευασθέντος παρά του 'Ισμαήλ 'Εγυπτ, του διοικητού τῆς πόλεως, ὅστις ἔδωκεν, εἰς τὴν τιμὴν τοῦ Γόρδωνος, καὶ μεγαλοπρεπῆς γεῦμα εἰς ὃ παρεκάθησαν ἡ Α. Σ. Campioni ἀντιπροσωπεύων τὴν καθολικὴν αὐστριακὴν ἱεραποστολήν, ὁ Κ. Hanzell, αὐστριακὸς πρόξενος, καθὼς καὶ οἱ ἀξιωματικοὶ τῆς φρουρᾶς καὶ οἱ λοιποὶ ἐν τέλει.

Ἡ Α. Σ. ἀπεσύρθη ἑνωρῖς, ἀλλ' ὁ Κος Hanzell πόσον ἐξετίμησε τοὺς πολυτετεῖς οἶνους τοῦ διοικητοῦ, ὥστε ὅταν ὁ χορὸς τῆς Χαρτούμ συγκείμενος ἐκ δωδεκάδος νεανίδων χρώματος καὶ τύπου Ἀβυσινακοῦ, καὶ ἐντελῶς γυμνῶν, ἤρξατο νὰ χορεύῃ, ἐλησμόνησε τὸ ἀξιωματικὸν καὶ προσετέθη εἰς τὸν κύκλον τῶν χορευτριῶν ἐν μέσῳ τῶν χειροκροτημάτων τῶν συνδαιτημόνων. Μόνος ὁ Γόρδων δυσαρεστηθεὶς καὶ ἀγανακτήσας, ἔνεκα τοῦ ἀναιδούς θεάματος, ἠγέρθη καὶ ἐγκατέλειπεν ἀποτόμως τὸ συμπόσιον.

Ὁ Γόρδων κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην εὐρίσκειτο εἰς συνεχῆ θερμὴν καὶ ἐξαψιν, ἧτις προήρχετο ἐκ τῆς ἀναβολῆς τῆς ἐπιθεωρήσεως τῶν ἀποθηκῶν τοῦ ὑλικοῦ τοῦ πολέμου, ἐν αἷς εὐρίσκοντο πλεῖστα τεμάχια διεσκορπισμένα ἐνθεν κκεῖθεν μικρῶν ἀτμοκινήτων συναρμοζομένων καὶ χρησιμευόντων διὰ τὸν ἐν τῷ Νείλῳ πλοῦν. Ἡμέραν τινὰ ἦλθε πρὸς ἐπίσκεψίν μου καὶ μοι λέγει «—Long! Δὲν δύναμαι νὰ ὑποφέρω τὰς ἐορτὰς ταύτας θὰ με θανατώσωσιν. Ἐγὼ ἀνάγκην καιροῦ ἵνα προσεύχωμαι, ἐν τούτοις εἴμεθα ἠναγκασμένοι νὰ ἀνταποδώσωμεν τὸ γεῦμα». Τὴν ἐπαύριον ἐν ᾧ ἐπιθεώρων τὰς ἀποθήκας, κεκαλυμμένους ὑπὸ κόνεως, διαγγελεύς τις παρουσιάζεται ἐμπροσθέν μου λέγων μοι ὅτι «ὁ Συνταγματάρχης Γόρδων-πασσᾶς ἐπιθυμῆναι νὰ μοὶ ὁμιλήσῃ ἀμέσως». —Τὸν εὔρον ἐνασχολούμενον εἰς τὸν καθαρισμὸν τῶν μαγειρικῶν του σκευῶν καὶ εἰς τὴν ἐπίστρωσιν τῆς τραπέζης, ἐργασίαν ἣν ἦτο ἠναγκασμένος νὰ κάμῃ, ἐπειδὴ τὴν προηγουμένην εἶχεν ἐκδιώξει ὅλους τοὺς ὑπηρετάς του ἔνεκα τῆς ἀνικανότητός των. — Ἦρξις νὰ με ἐπιπλήτῃ παραπονούμενος ὅτι τὸν ἀφίνω μόνον νὰ νοικοκυρέψῃ τὸ σπῆτι. Ἡ θέσις μου ἦτο δύσκολος· δὲν εἶξευρον ἂν ὤφειλον νὰ ὀργισθῶ ἢ νὰ γελάσω. Τὸ κωμικὸν τοῦ πράγματος ἐν τούτοις ὑπερνίκησε, καὶ γελῶν ἀπλήτως ἤρξις νὰ τὸν βοηθῶ εἰς τὴν ὅσῃ ἔνεστι τελειοτέραν παρασκευὴν τοῦ συμποσίου, τὸ ὅποιον προσεφέρθη τὸ ἑσπέρας λίαν ἐπιτυχῶς. Ὁφείλω ὅμως νὰ ὁμολογήσω ὅτι θὰ ἀπετύγχανεν ἐντελῶς, ἂν δὲν ἐπρονοοῦν νὰ ἐπικαλεσθῶ τὴν βοήθειαν τοῦ τούρκου μαγείρου τοῦ διοικητοῦ, ἀληθοῦς ἀριστοτέχου ἐν τῇ ἐπιστῇ.

Τὴν 22 Μαρτίου ἐπεδιβάσθημεν τοῦ ἀτμοκινήτου *Bardone* διὰ Γονδόκορον, πολίχνην, ἣν ἐξελέξαμεν ὡς ἔδραν τῆς ἡμετέρας διοικήσεως.

Κατὰ τὰς εἴκοσι καὶ ἕξ ὅλας ἡμέρας ἄς διήρκεσε τὸ ταξίδιον, πλειστάκις μοὶ παρουσιάσθη ἡ εὐκαιρία νὰ ἐξετάσω κατὰ βάθος τὸν χαρακτήρα τοῦ Γόρδωνος. Ἴδου πῶς ὁ Δόκτωρ *Schweinfurth*, εἰς τῶν ἐπιστηθίων φίλων του, τὸν περιγράφει: «Ἐνίοτε μὲν εἶνε ὑποχρεωτικός, ἀγαπητός, πλήρης αἰσθημάτων καὶ ἰδανικότητος· μετ' ὀλίγον δὲ καταφέρεται ἐναντίον ὅλων, εὐρίσκων τὰ πάντα κακῶς ἔχοντα, σκληρῶς φερόμενος καὶ ἀποτόμως. Μεταβάλλει συχνάκις τὰ σχέδιά του καὶ μάλιστα ἐν ᾧ τὰ θέτει εἰς πρᾶξιν, καὶ πρέπει νὰ κατέχεται ὑπὸ μεγάλου ἐνθουσιασμοῦ ἵνα κατορθώσῃ νὰ φέρῃ εἰς πέρας ἐργασίαν τινὰ. Ὅταν εὐρίσκηται ὑπὸ τὸ κράτος ἰδεῶν εἰρηνικῶν, κατέχει εἰδὸς τι θελητήρου μαγνητιζόντος, τὸ ὅποιον τὸν καθιστᾷ λίαν συμπληθητικόν· ἂν τυχόν ὅμως, τὸναντίον, εἶνε «low», ὡς αὐτὸς λέγει περὶ αὐτοῦ ἐκφραζόμενος, καλὸν εἶνε νὰ λαμβάνη τις πάντοτε προφυλάξεις καὶ νὰ ἰσταται εἰς ἀπόστασιν σεβαστῆν οὕτως ὥστε νὰ ἀποφεύγῃ πᾶσαν δυσάρεστον ἐπαφὴν μετὰ τῶν τεσσάρων ἄκρων τοῦ στρατηγοῦ βιαίως κινουμένων ἐναλλάξ καὶ κατὰ ζεύγος τὰς στιγμὰς καθ' ἃς εἶνε «low». —Περίεργον δὲ τι τὸ ὅποιον παρατήρησα εἶνε ὅτι, ὅταν ὁ θυμὸς τὸν κατέχη, τῷ εἶνε σχεδὸν ἀδύνατον νὰ ὁμιλήσῃ καὶ ἐκφράζεται μετὰ μεγάλης δυσκολίας». Εἰς ὅλας τὰς γλώσσας ἄς ὁμιλεῖ ἀναμιγνύει λέξεις ἀγγλο-κινεζικὰς, λίαν λακωνικὰς ἄλλως τε, οικονομῶν οὕτω χρόνον καὶ λόγους· π. χ. ὅταν ἀπειλῇ νὰ ἀποδιώξῃ τινὰ, τῷ λέγει *Unshez Khartoum, unshez Masr*, δηλῶν ὅτι ὁ ἀποπεμπόμενος ὀφείλει νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Χαρτούμ ἢ Κάϊρον ἐγκαταλείπων τὰς ὑπὸ τὴν διοίκησίν του ἐπαρχίας. Κατὰ τὸν διάπλου συνδιελέγετο συχνάκις καὶ συζητῆται μετὰ μικροῦ αἰθίοπος ἂν ἔπρεπεν ὁ Ἄμποῦ-Σαουὶδ, ὁ κατηγορηθεὶς καὶ φυλακισθεὶς παρὰ τοῦ σιρ *Samuel Baker* ὡς προδότης καὶ οὐτιδανὸς νὰ κληθῇ εἰς τὴν κυβέρνησιν. Ὁ Γόρδων τῷ ἔλεγε: «*Aboud Saoud trib? Aboud battal?*», τούτεστι «Τί σκέπτεσαι περὶ τοῦ Ἄμποῦ; καλὸς εἶνε ἢ κακός;» Ὁ μικρὸς αἰθίοψ, κολακευθεὶς ἐκ τοῦ ὅτι ὁ μέγας ἐκεῖνος λευκὸς ἀνὴρ ἐζήτησε τὴν συμβουλήν του ἀπῆντα μεγαλοπρεπῶς «*Trib*» (καλός). Μεθ' ὃ στρεφόμενος πρὸς με ὁ Γόρδων «Ἐἶχον δίκαιον ὅταν σὰς ἔλεγον, Long, ὅτι ἐκ τοῦ στόματος τῶν παιδῶν ἐξέρχεται ἡ ἀλήθεια. Εἶσθε πεπεισμένοι;» — «Ὅχι, ὅπως διόλου», ἀπήτησα, ἂν καὶ ἐνόησα ὅτι ὁ Ἄμποῦ ἦτο εὐτελής προδότης ἀντιπολιτεύμενος τὴν ἡμετέραν διοίκησιν, περὶ οὗ ἐπέισθη κατόπιν, ὅτε ἐν *M'Rorli* ὠργάνισε τὴν διὰ τοῦ *Kaba-Rega* κατ' ἐμοῦ ἐπίθεσιν.

Ὁ Γόρδων κατείχετο ὑπὸ μεγάλης ἀνυπομονησίας τοῦ νὰ φθάσῃ εἰς τὸν πρὸς ὃν ὄρον, καὶ πάντοτε ὅποτε τὸ ἀτμόπλοιο ἀνέκοπτε δρόμον

ἵνα ἐφοδιασθῇ μὲ ξύλα, ἐφέρετο βιαίως πρὸς τὸν πλοίαρχον, καὶ τῷ ἐπέβλεπε μάλιστα ἄπαξ νὰ ἐπαναλάβῃ τὸν πλοῦν πρὶν εἰσεῖτι ἐφοδιασθῇ μετὰ τὴν ἀναγκαιοῦσαν καύσιμον ὕλην οὕτως ὥστε ἠναγκασθῆμεν νὰ ἐπιστρέψωμεν εἰς τὸ σημεῖον τῆς ἀναχωρήσεώς μας. Ὁ χαρακτήρ καὶ αἱ αἰώναι ἀναβολαὶ τῶν Ἀράβων ἦσαν ἀνυπόφοροι τῷ Γόρδωνι καὶ τὸν ὠθονεῖς τὸ νὰ πράττῃ καὶ νὰ λέγῃ παραλογίας, ἄς εὐκόλως ἠδύνατό τις νὰ ἀποδώσῃ εἰς ὃν ἐστερημένον λογικοῦ. Ὁ ὑπολοχαγὸς Χασσάν Βασσίφ, ὑπασπιστῆς αὐτοῦ, ἦτο οὕτως λίαν εἰρηνικῆς, ἀτόλμου, καὶ λίαν βραδύς εἰς ὅλας τὰς κινήσεις. Συχνάκις ὁ Γόρδων τὸν ἐμιμῆτο καὶ τὸν ἐγχεύαζε, προσποιούμενος τὰς κινήσεις του, ἐν ᾧ ὁ δυστυχῆς νέος ἐκθαμβὸς ἐξηκολοῦθει καθήμενος καὶ κάτω νεύων. Πασάκις δὲν μοὶ συνέβη νὰ τὸν εὐρῶ πικρῶς κλαίοντα, κατόπιν παρομοίας μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ του σκηνης!

Κατὰ τὴν ἐπιστροφήν μου ἐκ τινος εἰς τὰς πηγὰς τοῦ Νείλου ἐκδρομῆς ὁ Γόρδων ἐφάνη λίαν ἐνδιαφερόμενος διὰ τὴν προσβληθεῖσαν τότε υγείαν μου. Ἀπ' οὗ μὲ ὑπεδέχθη θερμῶς καὶ με συνεχάρη διὰ τὴν αἰσίαν μου ἄρξιν, μοὶ λέγει: «Θὰ σὰς φωτογραφῆσω, κατόπιν θὰ ἀναχωρήσῃτε διὰ Χαρτούμ ἵνα ἀναλάβητε». — Ὅταν τῷ ἐζήτησα πληροφορίας περὶ τοῦ *de Linant, Campbell* καὶ δύο—τριῶν ἄλλων Εὐρωπαϊῶν ἀξιωματικῶν, οἵ ποιοὶ ἦλθον κατὰ τὴν ἀπουσίαν μου εἰς συνάντησιν τῆς ἀποστολῆς ἧς ἀπετελοῦμεν μέρος, με ὠδήγησεν εἰς παρακείμενον τόπον, εἰς ὃν εὐρίσκειτο ἄλλοτε παρεκκλήσιον, καὶ δεικνύων μοι τοὺς τάφους τῶν *de Linant* καὶ *de Witt*, προσέθεσεν: «Οἱ ἄλλοι κατῆλθον τὸν ποταμόν. Ὁ *Campbell* ἐπῆγε νὰ ἀποθάνῃ εἰς Χαρτούμ, τὸν δὲ *Anson* ἐνταφιάσαμεν ἐντὸς μυρμηκίας». Ἐξεφράζετο μετὰ μεγάλης συγκινήσεως καὶ δεικνύων διὰ τρόπου σημαίνοντος τοὺς τάφους τῶν δύο δυστυχῶν συντρόφων μας ἐπρόσθεσεν: «Θὰ πράξῃτε κελῶς νὰ μεταβῆτε ἀμέσως εἰς Χαρτούμ».

Κατὰ τὰ μεταξύ τῶν ἐστρατειῶν σπάνια διαλείμματα ἃ διηρχόμην ἐν τῷ στρατοπέδῳ, ἔσχον τὴν εὐκαιρίαν νὰ παρατηρήσω περίεργον συνήθειαν τοῦ συνταγματάρχου ἣν φαίνεται ἀπέκτησε κατὰ τὴν ἐν Κίνα διαμονήν του. «Ὅταν ἐπιθυμῶ νὰ μὲνω μόνος, μοὶ ἔλεγε, τοποθετῶ πρὸ τῆς θύρας μου πέλεκυν καὶ σημαίαν». Ἐγνωρίζαμεν τότε ὅτι ἐπέθυμει τὴν μοναξίαν, καὶ δὲν ἐπέτρεπον εἰς οὐδένα νὰ τὸν ἀνησυχῆσῃ. Ἄπαξ μόνον ὅτε ἠπειλούμεθα ὑπὸ ἐφόδου κατεφρόνησα τὸ πρόσταγμα εἰσδύσας εἰς τὴν σκηνὴν αὐτοῦ. Τὸν εὔρον καθήμενον πρὸ τραπέζης, ἐφ' ἧς ἔκειτο ἠνεωγμένη ἡ ἀγία βίβλος καὶ πλησίον ταύτης πλῆθος φιαλῶν *coriack* καὶ *soin*. Μὴ νομίσητε δὲ ὅτι τὰ θρησκευτικὰ του αἰσθητά τὸν ἐμπόδιζον τοῦ νὰ ἀποδίδῃ τὰς προσηκούσας τιμὰς εἰς

τὰς φιάλας ταύτας· ἄλλως τε καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος δὲν ἰσχυρίζετο τοιοῦτόν τι. Συμφωνῶ μετ' αὐτοῦ ὅτι ἡ χρῆσις τῶν πνευματωδῶν ποτῶν εἶνε ἀντιδοτον πολύτιμον ἐναντίον τῶν θανατηφόρων πυρετῶν τῶν χωρῶν αὐτῶν, καὶ ὅσῃ ἀφορᾷ ἡμᾶς, ὁ κανὼν δὲν ὑπέστη ἐξαιρέσεις, καθότι ἐκ τῶν συγκροτούμενων τὴν ἡμετέραν ἀποστολὴν μελῶν, ὁ Γόρδων καὶ ἐγὼ εἴμεθα οἱ μόνοι ἐπιζῶντες.

Ἡ εἰς τὴν χώραν τοῦ Νιάμ — Νιάμ ἀποστολὴ εἶχεν εὐτυχῶς περατωθῆ, κατὰ δὲ τὴν ἐπιστροφήν μου ὁ Γόρδων μοὶ εἶπε: «—Long! Εἴμεθα ὅλοι φίλοι· ἄς ζητήσωμεν μέρος τι υγιεινόν π. χ. τὸ ὄρος *Μπεγκάφ*, ὅπου πιστεύω νὰ εὐρισκώμεθα ὑπεράνω τῶν ἐπιπολαζόντων εἰς τὴν χώραν μiasμάτων». Κατόπιν δ' ὀλίγων στιγμῶν σκέψεως προσέθηκεν «Ὅχι, δὲν δύναμεθα νὰ ζήσωμεν ὁμοῦ, ὑμεῖς μὲν ἐγκατασταθῆτε μετὰ τοῦ *Ρατικὸ* καὶ τοῦ *Μισέ*, περίξ τῶν λιμνῶν, ἐγὼ δὲ θὰ λάβω τὸ ὑπόλοιπον. Ἐκείθεν θὰ διοικήσωμεν τὴν χώραν, διότι οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ δὲν πρέπει νὰ ἀνήκωσιν οὔτε εἰς τοὺς Ἀραβὰς οὔτε εἰς τοὺς Τούρκους. Καὶ ὀλίγον κατόπιν: «Ἐγραψα εἰς τὸν *Χεδίβην* νὰ παραχωρήσῃ ἡμῖν τὴν διοίκησιν ἀποστολῆς μελλούσης νὰ ἀνοίξῃ ὁδὸν ὠδηγοῦσαν εἰς τὰς λιμένας, διότι εἶμαι πεπεισμένος ὅτι μία τοιαύτη ὁδὸς ἔσεται καλλιτέρα τῆς συνήθους τοῦ ποταμοῦ. Θὰ ἐπιμένητε παρὰ τῷ *Χεδίβῃ* ὅπως ἡ ἀποστολὴ αὕτη τεθῇ ὑπὸ τὰς διαταγὰς μου. Θὰ σὰς συναντήσω εἰς τὸ μέσον τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγοῦσης εἰς *Μισέ*».

Ἐλαβον ἄδειαν ἀπουσίας παρὰ τοῦ Γόρδωνος εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ *Μπεγκάφ*. Ἀπεφασίσθη νὰ ἐπιστρέψω ἵνα λάβω τὴν ἀρχηγίαν τῆς ἀποστολῆς. Ὁ *Χεδίβης* Ἰσμαήλ μοὶ ἐτήλεγράφησε εἰς Χαρτούμ τάδε: «Ἐλθετε εἰς Κάϊρον. Ἀπόλυτος ἐχέμευθι». Ἡ ἀποστολὴ ἀνεχώρησε μετὰ τινὰς μῆνας καὶ ἰδού πῶς ὁ Γόρδων ἀναφέρει τὸ γεγονός ἐν τῷ βιβλίῳ του: «*H. H.* ἀπέστειλε τὸν *M. K.* καὶ *Long* εἰς Γιοῦβαν, ἐπὶ τοῦ Ἰνδικοῦ Ὀκεανοῦ, καὶ τοῖς διέταξε νὰ με ἀναμένωσι. Νομίζω ὅτι θὰ με ἀναμένωσιν ἐπὶ μακρὸν εἰσέτι». Τὸ ἀληθές εἶνε ὅτι ἤλλαξε τὸ σχέδιόν του ἐν πλήρει ἐκτελέσει.

Ἐνθυμείσθε ὅτι ὁ Ἀλκιβιάδης, θέλων νὰ ἐκπλήξῃ τοὺς Ἀθηναίους, ἔκοψε τὴν οὐρὰν τοῦ κυνός του. Ὁ Γόρδων ἐν Σούθαμπτον εἶπεν ἡμέραν τινὰ τῷ ἀνταποκριτῇ τῆς «*Pall Mall Gazette*»: «—Θὰ κόψω τὴν οὐρὰν τοῦ κυνός, ἐκουσίως ἢ ἀκουσίως αὐτοῦ». Μετέβη ἀληθῶς εἰς Χαρτούμ καὶ ἐξέπληξε τὸν κόσμον ἅπαντα ἀνακαινίσας καὶ προκηρύξας τὸ ἐμπόριον τῶν δούλων ἐλεύθερον εἰς Σουδάν.

Ὁ *Carlyle* ὠνόμασε τὸ ἀγγλικὸν δημόσιον πληθὺν ἀκολούθων (*laquais*) καὶ ψευδῶν ἠρώων. Ὁ Γόρδων δὲν ἐγχεύασε τὸ αὐτὸ δημόσιον ὅταν εἶπεν ὅτι ὀλίγον ἐνδιεφέρετο περὶ τῆς ἰδέας, ἣν περὶ αὐτοῦ εἶχε τὸ δημόσιον, «διότι ὁ κόσμος ἐν γέ-

νει δὲν εἶνε εἰς κατάστασιν νὰ σχηματίσῃ γνῶμην τινά;»

Γενεῖη, Φεβρουάριος 1885.

M. I.

Ο ΑΗΡ

Τὸν ἀέρα δὲν βλέπομεν, γνωρίζομεν ὅμως ὅτι μᾶς περικυκλοῖ πανταχόθεν· κατὰ πᾶσαν εἰσπνοὴν εἰσάγομεν αὐτὸν ἐντὸς τῶν πνευμόνων μας. Ὄταν ὁ ἀήρ κινῆται, ὀνομαζόμεν αὐτὸν ἄνεμον, τότε δὲ βλέπομεν καὶ αἰσθανόμεθα τὰ ἀποτελέσματά του· ἀλλ' ὁ ἀήρ ὑπάρχει καὶ ἐν τῇ ἄκρῃ ἡρεμῇ καὶ ὅπου ὁ ἄνεμος πνέει τὸ σφοδρότερον.

Ὁ ἀήρ εἶνε ἀέριον μὴ ἔχον οὔτε γεῦσιν οὔτε ὀσμήν, ἐν μικρᾷ δὲ ποσότητι εἶνε ἄχρουν· ἐν μεγάλῃ ὅμως ποσότητι, καθὼς ὅταν βλέπωμεν αὐτὸν ἀτενίζοντες πρὸς τὸν οὐρανόν, φαίνεται κυανούς. Δὲν εἶνε ἀέριον ἀπλοῦν, ἀλλὰ σύνθετον ἐκ διαφόρων ἀερίων, τὰ κυριώτερα τῶν ὁποίων εἶνε τὸ ἄζωτον καὶ τὸ ὀξυγόνο. Εἰς πέντε κυβικά μέτρα ἀέρος περιλαμβάνονται τρία περίπου μέτρα ἄζωτου καὶ ἓν μέτρον ὀξυγόνου. Εὐτυχῶς δὲ δι' ἡμᾶς ἡ ἀναλογία αὕτη εἶνε σταθερά. Ἐάν ὅλος ὁ ἀήρ ἦτο ἄζωτον, ἠθέλομεν ἀποθάνει δι' ἔλλειψιν ὀξυγόνου, ἐάν δὲ ἦτο ὅλος ὀξυγόνο, ἡ ζωὴ ἡμῶν θὰ καταναλίσκετο ταχέως καὶ πᾶν τὸ καύσιμον θὰ ἐκαίετο ἐν ἄκαρπῃ. Ἀλλ' ἐξ ἀμφοτέρων ὑπάρχει εἰς τὸν ἀέρα ποσότης ἀκριβῶς ὅση ἀρκεῖ ὅπως καθιστᾷ αὐτὸν ἀκίνδυνον καὶ ὠφέλιμον πρὸς εἰσπνοήν.

Ἐκτὸς τοῦ ὀξυγόνου καὶ τοῦ ἄζωτου ὁ ἀήρ περιέχει εἰς μικρὰν ποσότητα ἕτερον ἀέριον ὀνομαζόμενον ἀνθρακικὸν ὀξύ. Τὸ ἀέριον τοῦτο εἶνε δηλητηριώδες θανατηφόρον, ἐάν ἐντὸς τῶν πνευμόνων εἰσέλθῃ ἀμιγρῶς ἀναμειγμένον ὅμως μετὰ ὀξυγόνου καὶ ἄζωτου ὡς εἶνε εἰς τὸν ἀέρα καθίσταται ἀβλαβές. Ἡ χρησιμότης τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος εἶνε μεγάλη. Ὁ εἰσερχόμενος εἰς τοὺς πνεύμονας ἀήρ ἀλλοιοῦται· ἐκπνεόμενος περιέχει ὀλιγώτερον ὀξυγόνο καὶ περισσότερον ἀνθρακικὸν ὀξύ ἢ ὅτε εἰσεπνεύθη. Ἡ ποσότης τοῦ ἄζωτου δὲν μεταβάλλεται· ἐκπνεόμενος ὅσον εἰσεπνεύσαμεν. Ὁ ἄνθρωπος ἐν τῇ τελείᾳ αὐτοῦ ἀναπτύξει ἐκπνέει καθ' ἑκάστην περισσότερον τῶν δύο ἀγγλικῶν λιτρῶν ἀνθρακικοῦ ὀξέος. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἄνθρωπος καὶ τὰ ζῶα ἐν γένει καταναλίσκουσι διαρκῶς ὀξυγόνο καὶ ἐκπνεοῦσιν ἀνθρακικὸν ὀξύ, ἡ εἰς τὸν ἀέρα ποσότης ὀξυγόνου ἤθελε τοσοῦτον ἐλαττωθῆ καὶ ἡ τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος ἤθελε τοσοῦτον αὐξήσῃ, ὥστε ὁ ἀήρ θὰ ἐγένετο δηλητηριώδες, ἐάν δὲν ὑπῆρχεν ἄλλο μέσον πρὸς παραγωγὴν ὀξυγόνου καὶ πρὸς καταλάωσιν ἀνθρακικοῦ ὀξέος. Τοῦτο γίνεται διὰ τῶν φύλλων τῶν φυτῶν, ἅτινα διὰ τῆς ἐπιρροῆς

τοῦ ἡλίου ἀπορροφῶσιν ἀνθρακικὸν ὀξύ καὶ ἐκπέμπουσιν ὀξυγόνο. Τὸ ἀπορροφώμενον ἀνθρακικὸν ὀξύ μεταβάλλεται εἰς ἀνθρακὰ πρὸς αὐξήσιν τοῦ φυτοῦ, τὸ δὲ ἐκ τῶν φύλλων ἐξερχόμενον ὀξυγόνο ἀναμιγνύεται μετὰ τοῦ εἰς τὸν ἀέρα ἄζωτου καὶ καθίσταται ἐκ νέου ἐπιτήδειον εἰς τὴν τῶν ζῴων ἀναπνοήν. Οὕτω μεταβάλλονται ἀπαύστως εἰς τὸν ἀέρα ὀξυγόνο καὶ ἀνθρακικὸν ὀξύ, τὰ δὲ ζῶα καὶ τὰ φυτὰ ἀλληλοβοηθοῦνται.

Ὁ ἀήρ τῶν πόλεων εἶνε ὀλιγώτερον καθαρὸς ἢ ὁ τῆς ἐξοχῆς, διότι εἰς τὰς πόλεις ὑπάρχουσι περισσότεροι ἄνθρωποι, οἵτινες ἀναπνεύοντες καταναλίσκουσι τὸ ὀξυγόνο του, ὀλιγώτερα δὲ φυτὰ καὶ δένδρα ὅπως ἀπορροφῶσιν τὸ ἀνθρακικὸν ὀξύ καὶ ἐκπέμπουσιν ὀξυγόνο. Διασπείρουσι προσέτι τὸν ἀέρα αἱ ὑπόνοιαι, αἱ ἀκαθαρσίαι καὶ αἱ στενωποί, αἵτινες ἐμποδίζουσι τὴν εἴσοδον τοῦ καθαροῦ ἀέρος.

Καὶ τὸ ὕδωρ περιέχει ἀρκετὴν ποσότητα ἀέρος· ἄλλως οἱ ἰχθύς δὲν θὰ ἔζων ἐν αὐτῷ. Καὶ οὗτοι εἰσπνεοῦσιν ὀξυγόνο καὶ ἐκπνεοῦσιν ἀνθρακικὸν ὀξύ· τὸ δὲ ἀνθρακικὸν ὀξύ καταναλίσκεται καὶ τὸ ὀξυγόνο ἐξέρχεται ἐκ τῶν θαλασσίων φυτῶν, καθὼς καὶ ἀπὸ τῶν φυτῶν καὶ τῶν δένδρων τῆς γῆς. Ἐάν δὲν ὑπῆρχον φυτὰ ἐντὸς τῶν ὑδάτων, τὸ ἀνθρακικὸν ὀξύ θὰ ἐπληθύνετο τόσον, ὥστε θὰ ἀπέθνησκον πάντες οἱ ἰχθύς καὶ τὰ λοιπὰ ὑδροβία ζῶα. Παρεκτὸς τῶν τριῶν τούτων ἀερίων ὁ ἀήρ περιέχει καὶ ὑδατώδεις ἀτμούς. Οὗτοι ἀνέρχονται ἐκ τῆς γῆς, οὐχὶ μόνον ἐκ τῆς θαλάσσης, τῶν λιμνῶν, τῶν ποταμῶν καὶ τῶν ἐλῶν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν φύλλων τῶν φυτῶν καὶ ἀπὸ τῶν πνευμόνων καὶ τῶν δερμάτων τῶν ζῴων. Καὶ κατὰ τὰς μᾶλλον αἰθρίας ἡμέρας, ὅτε ὁ οὐρανὸς φαίνεται διαυγῆς καὶ κυανούς, ὑπάρχουσιν εἰς τὸν ἀέρα ὑδατώδεις ἀτμοί. Δὲν τοὺς διακρίνομεν διότι διαμερίζονται εἰς ἐλάχιστα μόρια, ἀλλ' ἐνίοτε μεταβάλλονται εἰς νέφη ἢ εἰς ὑμίχλην ἢ καταπίπτουσιν ὡς βροχὴ καὶ τότε τοὺς βλέπομεν.

Ὁ ἀήρ δύναται νὰ ζυγισθῇ ὡς ὁ μάλυθος ἢ οἰαδῆποτε ἄλλη οὐσία. Ἐάν ζυγίσωμεν κλειστὸν ἀγγεῖον πλήρες ἀέρος, ζυγίσωμεν δὲ πάλιν αὐτὸ ἀφοῦ κενωθῆ διὰ τῆς ἀεραντλίας, κατὰ τὴν δευτέραν ζυγιστὴν θὰ εὐρωμεν αὐτὸ ἐλαφρότερον ἢ κατὰ τὴν πρώτην. Ὁ ἀήρ δύναται νὰ πιεσθῆ καὶ νὰ συσφιγθῆ ἐντὸς χώρου μικροτέρου ἢ ὅσον συνήθως κατέχει. Ἐάν βυθίσωμεν ποτήριον ἀνεστραμμένον ἐντὸς λεκάνης πλήρους ὑδάτος, τὸ ὕδωρ ἀνερχόμενον ἐντὸς τοῦ ποτηρίου, θὰ συσφιγῆ τὸν ἐν αὐτῷ ἀέρα. Οὕτως, ὅταν ὁ καταδυτικὸς κώδων βυθίζεται ἐντὸς πολὺ βαθύων ὑδάτων, ὁ ἀήρ συμπυκνοῦται τοσοῦτον, ὥστε ὁ ἐν αὐτῷ ἄνθρωπος μόλις ζῇ. Ἐνίοτε δύναι ἀπέθανον ἐκ τούτου. Ὁ ἀήρ εἶνε καὶ ἐλαστικός, ὅ ἐστιν, ἀφαι-

ρουμένου τοῦ πιέζοντος αὐτὸν βάρους, ἀναλαμβάνει τὸ πρῶτον αὐτοῦ σχῆμα. Ἀποδεικνύεται καὶ τοῦτο διὰ τοῦ καταδυτικοῦ κώδωνος. Ὁ ἐν αὐτῷ πιεσθεὶς ἀήρ ἐκτείνεται καὶ ἀπωθεῖ τὸ ὕδωρ μέχρι οὗ, ἀνεληθόντος τοῦ κώδωνος, ἀνακτᾷ τὴν πυκνότητά του ἐξωτερικοῦ ἀέρος. Καὶ ὁ ἀήρ τὸν ὁποῖον ἀναπνεόμενος ἐκτείνεται ὁμοίως ὅταν ἀφαιρεθῆ ἀπ' αὐτοῦ τὸ βάρος. Ἐάν θέσωμεν ἐντὸς ἀγγείου κλειστοῦ κύστιν πλήρη ἀέρος, ἐξαγάγωμεν δὲ δι' ἀεραντλίας τὸν περὶ τὴν κύστιν ἀέρα ἀπὸ τοῦ ἀγγείου, ἡ κύστις ἐξοχουμένη θὰ διαρραγῆ. Ὁ ἀήρ εἶνε πρὸς τοὺς ἀδιαχώρητος, τούτεστι κωλύει τὴν εἴσοδον πάσης ἄλλης οὐσίας εἰς τὸν χώρον, τὸν ὁποῖον αὐτὸς κατέχει· τοῦτο ἀποδεικνύεται δι' ἀπλουστάτου πειράματος: Προσάρμοσον εἰς τὸν λαιμὸν κενῆς φιάλης χωνίον, εἰς τρόπον ὥστε ὁ ἀήρ νὰ μὴ εἰσερχεται ἐκ τοῦ σημείου τῆς ἐπαφῆς· δύνασαι τότε νὰ πληρώσῃς ὕδατος τὸ χωνίον· τὸ ὕδωρ δὲν θὰ εἰσχωρήσῃ εἰς τὴν φιάλην, διότι ὁ ἐν αὐτῇ ἀήρ εἶνε ἀδιαχώρητος.

Λέγοντες ὅτι ὁ ἀήρ ἔχει βάρος ἐννοοῦμεν ὅτι ἔλκεται ὑπὸ τῆς γῆς καθὼς ὅλα τὰ σώματα. Ἐπειδὴ δὲ εἶνε πιεστός, τὰ κατώτερα αὐτοῦ στρώματα, τὰ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, πιεζόμενα ὑπὸ τοῦ ἐπ' αὐτὰ ἀέρος εἶνε πολὺ πυκνότερα τοῦ ὑπερκειμένου ἀέρος· ἡ πίεσις αὕτη εἶνε τόσῃ μεγάλη, ὥστε τὸ ἡμισυ τῆς ὅλης ἀτμοσφαιρας συμπίεζεται περὶ τὴν γῆν εἰς ζώνην ἔγους ὕψος δύο μιλίων καὶ τριῶν τετάρτων· ἐνῷ τὸ ἄλλο ἡμισυ ἀπηλλαγμένον τῆς τοιαύτης πίεσεως διαστέλλεται εἰς ὕψος τεσσαράκοντα μιλίων καὶ ἐπέκεινα. Γινέει φρονῶσιν ὅτι ὁ λεπτότατος οὗτος ἀήρ ἐκτείνεται πολὺ περισσότερον, ἀλλὰ κατὰ τὴν κοινὴν δοξασίαν ἡ ὅλη ἔκτασις τῆς ἀτμοσφαιρας εἶνε τεσσαράκοντα καὶ πέντε μιλίων περίπου. Ἡ πίεσις τοῦ ἀέρος ἐπὶ τῆς γῆς εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης εἶνε δεκαπέντε περίπου ἀγγλικῶν λιτρῶν ἐπὶ ἑκάστω εἰς τὸ τετραγωνικῷ δακτύλῳ. Οὕτω ἀνὴρ μετρίου ἀναστήματος φέρει βάρος 30,000 περίπου λιτρῶν ἀέρος, τὸ βάρος δὲ τοῦτο ἤθελε τὸν κατασυντρίψει, ἐάν ἡ πίεσις τοῦ ἀέρος δὲν ἐγένετο κατὰ πάσας τὰς διευθύνσεις δηλ. ὅχι μόνον πρὸς τὰ κάτω, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰ ἄνω καὶ ἐκ πλαγίου, καὶ ἐάν τὸ σῶμα δὲν ἦτο πλήρες ἀέρος καὶ ἄλλων ὑγρῶν ἐχόντων τὴν αὐτὴν πυκνότητα τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀέρος, ἅτινα ἐπίσης ὄθουσι πρὸς τὰ ἔξω. Ἐάν ἀφῆρθετο ἡ πίεσις τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀέρος, τὰ ἐν τῷ σώματι ὑγρά ἤθελον ἐξοχισθῆ τὰ δὲ περιέχοντα αὐτὰ ἀγγεῖα ἤθελον διαρραγῆ. Οἱ ἀνερχόμενοι δι' ἀεροστάτων ὑποφέρουσιν ἐνίοτε ὀδυμνίαις πόνους, διότι τὰ ἀνώτερα στρώματα τοῦ ἀέρος εἶνε πολὺ ἀραιότερα τῶν κάτω, ὁ δὲ ἀήρ καὶ τὰ ἄλλα ἐν αὐτοῖς ὑγρά ἀπαλλασσόμενα τῆς ἐξωτερικῆς πίεσεως διαστέλλονται καὶ τεί-

νουναι πρὸς τὰ ἔξω, ἰδίως διὰ τοῦ ἐντὸς τῆς ρινὸς καὶ τοῦ στόματος λεπτοῦ δέρματος.

Ὁ ἀήρ πρὸς τοὺς διαστέλλεται διὰ τῆς θερμότητος καὶ συστέλλεται διὰ τοῦ ψύχους. Ἐάν θερμάνωμεν κύστιν πλήρη ἀέρος, ὁ ἐν αὐτῇ ἀήρ διαστέλλεται καὶ ἡ κύστις θὰ διαρραγῆ. Ἡ ἀτμοσφαῖρα λαμβάνει ὀλιγίστην θερμότητα ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τοῦ ἡλίου. Ὁ ἡλῖος θερμαίνει τὴν γῆν, καὶ ἀπὸ τῆς γῆς θερμαίνεται ὁ ἀήρ, θερμαινόμενος δὲ ἀραιούται καὶ ἀνυψοῦται ἀντικαθιστάμενος ὑπὸ ψυχροτέρου ἀέρος, ὅστις καὶ αὐτὸς ἀραιούμενος ἀνυψοῦται μέχρις οὗ ἡ ὅλη ἀτμοσφαῖρα θερμανθῆ. Τὸ ψῦχος συμπυκνοῖ τὸν ἀέρα καὶ καθιστᾷ αὐτὸν βαρύτερον. Ἐάν κύστις πλήρης ἀέρος ἐκτεθῆ εἰς τὸ ψῦχος, ὁ ἐν αὐτῇ ἀήρ συστέλλεται, ἡ δὲ κύστις χαλαροῦται. Ἡ διαδοχικὴ θέρμανσις καὶ ψύχρανσις τοῦ ἀέρος προξενεῖ τὰ κύματα τοῦ ἀέρος, ἅτινα ὀνομαζόμεν ἄνεμον.

Α.

ΟΛΙΓΑΙ ΕΤΙ ΛΕΞΕΙΣ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΑΓΩΝΙΣΘΕΝΤΩΝ ΚΑΘ' ΗΜΕΡΑ ΡΩΣΩΝ

Ἐν προηγουμένη διατριβῇ μου (ἴδε α' Ἐστίας) ἀριθ. 472, σελ. 64) ἀνέφερα μετὰ πολλῶν περὶ τῆς κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου μετοχῆς τῶν Ῥώσων. Ἐνταῦθα σπεύδω νὰ προσθέσω ὅτι ὁ κ. Κοντρατόβιτς, Ῥώσος ἀναδιφῶν ἰδίως τὰ τῆς ἱστορίας τῶν κοζάκων, ἀπήντησεν ὑπέργηρον κοζάκων Ἀντώνιον Κολομιετς, ὅστις ἀφηγήθη αὐτῷ ὅτι οὐχὶ μόνον ὁ Γλατκή, ἀλλὰ καὶ ὁλόκληρον σῶμα Ῥώσων κοζάκων εἶχε σταλῆ παρὰ τοῦ Σουλτάνου νὰ μετὰσχῃ τῆς πολιορκίας τῶν δυστήνων μαρτύρων τοῦ Μεσολογγίου, ὅτι ὅμως ἡ ἐκστρατεία ἐκείνη ἀπέβη εὐτυχῶς ἀπαισία τοῖς ἀπογόνους Πέτρου τοῦ Μεγάλου, καὶ τοῖς ὀδηγοῦσιν αὐτοὺς υἱοῖς τοῦ Προφήτου, καθ' ὅτι οἱ Ἕλληνας ἐπήνεγκον σπουδαίαν βλάβην τῷ Ὀθωμανικῷ στόλῳ, οὗ ἐπέθανον ἐπιστρέφοντες οἱ κοζάκοι μετὰ τὴν ἄλωσιν. Πλοῖον ἰδίως, ἐφ' οὗ εὐρίσκοντο 600 κοζάκοι ἐτινάχθη εἰς τὸν ἀέρα ὑπὸ ἐλληνικοῦ πυρπολικῷ, ἅπαντες δὲ κατεποντίσθησαν μετὰ τοῦ ταγματάρχου αὐτῶν Μοράζ.

Κατὰ τὴν ἀφήγησιν τοῦ ἀνωτέρω Κολομιετς, ἡ Ὀθωμανικὴ μοῖρα ἐξεληθούσα τοῦ *Νοβορέγη* (προδῆλως Ναυαρίνου) προσεβλήθη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων διὰ τῶν μικρῶν πυρπολικῶν πλοιαρίων *μουσικὸβ*. Ὁ ἀφηγηθεὶς ταῦτα τῷ κ. Κοντρατόβιτς τὰ εἶχεν ἀκούσει παρ' αὐτόπτου μάρτυρος, τοῦ κοζάκου Οὐστίν, ὅστις μετὰ τοῦ θεῖου αὐτοῦ Γριτζκό Ῥιασνὴ ἐσώθη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων κρατηθεὶς ὡς αἰχμάλωτος ἐν τινι μονῇ, ἐξ ἧς βραδύτερον ἠλευθερώθη συνεπέχ αιτήσεως αὐτῶν πρὸς τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλε-

ως. Ἐτερος, ὡσαύτως ὑπέργητος ὄγδοηκοντούτης κοζάκος, Μάρκος Γλουγίη, ζῶν εἰσέτι ἐν Τουλτζη, βεβαίαι τὴν μετοχὴν τῶν Κοζάκων κατὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ Μεσολογγίου.

Κ. Α. ΠΑΛΙΟΛΟΓΟΣ

ΓΝΩΜΗ ΤΟΥ ΒΙΣΜΑΡΚ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΧΡΗΣΙΜΟΤΗΤΟΣ ΤΟΥ ΚΑΠΝΙΖΕΙΝ

Ὁ γερμανὸς ἀρχικαγγελάριος συνομιλῶν ποτε μετὰ τοῦ Ἰουλίου Φάβρου προσέφερεν αὐτῷ πούρον. Ὁ Ἰούλιος Φάβρος εὐχαριστήσας δὲν ἐδέχθη τὸ προσφερθέν, εἰπὼν ὅτι δὲν καπνίζει. «Κακὰ κάμνετε νὰ μὴ καπνίζετε,» εἶπεν ὁ Βίσμαρκ· ὁ συνδιαλεγόμενος περὶ πραγμάτων, ἅτινα ἐνίοτε φέρουσιν εἰς θερμὴν συζήτησιν καὶ εἰς σφοδρότητα τῆς συνομιλίας πράττει καλλίτερον νὰ ὀμιλῇ καπνίζων. «Ὅταν τις καπνίζῃ, ἰδοῦ, βλέπετε, τὸ σιγάρον, τὸ ὅποιον ἔχει, τὸ ὅποιον στριφογυρίζει εἰς τὰς χεῖράς του καὶ τὸ ὅποιον δὲν θέλει νὰ ἀφήσῃ νὰ πέσῃ εἰς τὸ ἔδαφος, παραλῦει ὀλίγον τὰς ψυχικὰς κινήσεις. Τὸ σιγάρον μᾶς καθησυχάζει ἠθικῶς χωρὶς νὰ ἐπιδράσῃ ποσῶς ἐπὶ τοῦ πνεύματός μας. Τὸ σιγάρον εἶνε μία παρέκκλισις. Ὁ κυανὸς καπνός, ὁ ὁποῖος ἀνέρχεται τῇ στιγμῇ ταύτῃ σπειροειδῶς καὶ ὄν παρακολουθεῖ τις χωρὶς νὰ θέλῃ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν, πρὸς ἐμᾶς αἰσθημα εὐάρεστον, καθιστᾷ ἡμᾶς ἐπιδεκτικωτέρους εἰς συμπιλίωσιν. Ὁ καπνίζων εἶνε εὐτυχής· ἔχει ἀπασχολημένον τὸ βλέμμα του, ἡ χεὶρ αὐτοῦ εὐρίσκειται εἰς ἐργασίαν, εὐχαριστεῖ δὲ καὶ τὴν ὄσφρησίν του. Ὁ καπνίζων κλίνει νὰ κάμνῃ ἀμοιβαίως παραχωρήσεις, τὸ δὲ ἔργον ἡμῶν ὡς διπλωματῶν συνίσταται ἐξ ἀμοιβαίων ἀτελευτήτων παραχωρήσεων. Ὑμεῖς, μὴ καπνίζων, ὑπερτερεῖτε ἐμοῦ, τοῦ καπνιστοῦ, καθ' ἓν καὶ μόνον, εἰσθε ἀγρυνότεροι καὶ προσεκτικώτεροι, ὑστερεῖτε ὅμως κατὰ τοῦτο· δύνασθε νὰ παρασυρθῆτε καὶ ν' ἀκολουθήσετε κινήσιν τινα αὐθόρμητον.» Ταῦτα δὲ λέγων ὁ Βίσμαρκ ἔρριψε πρὸς τὸν Φάβρον βλέμμα πλήρες εἰρωνῆς ὑποψίας.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Ἐν Βρασίλια τὰ παραπτώματα τῶν μαύρων τιμωροῦνται κατὰ βαρβαρότατον τρόπον, ὑπομνήσκοντα τὴν ἐσχάτην, καθ' ἣν οἱ μαύροι ὑπέφερον τὰ πάντα ἐκ τῆς σκληρότητος τῶν ἀποίκων.

Προσφάτως μαύροί τινες στασιασάντες καὶ ἐμπήσαντες γαίας τινὰς, συνελήθησαν ὑπὸ τῆς ἀστυνομίας καὶ ἐφυλακίσθησαν μέχρις οὗ εἰσαχθῶσιν εἰς δίκην. Ἄλλ' οἱ λευκοὶ συμπολιταὶ αὐτῶν, βαρυνθέντες τῆς βραδύτητος τῆς δικαιοσύνης, ἐφώρμησαν

κατὰ τῶν φυλακῶν, καὶ λαβόντες τοὺς μαύρους ἀπηγόμισαν αὐτοὺς αὐτοστιγμῆ· ἔμειναν δὲ ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας τὰ σώματά των εἰς τὴν ἀρχήν πρὸς παραδειγματισμὸν τῶν λοιπῶν.

Ἀλλὰ σκληρότερον εἶνε τὸ ἐπόμενον: Μαύρος τις, ἀπαυδῆσας ἐκ τῶν καθημερινῶν ραβδισμῶν, ἐδραπέτευσε τοῦ κτήματος, ἐν ᾧ εἰργάζετο. Μετὰ τινος χρόνου περιπλάνησιν ἐντὸς τῶν δασῶν ἀνεκαλύφθη καὶ συνελήθη. Ὁ κύριός του, ὅπως ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τῶν λοιπῶν δούλων πᾶσαν προθυμίαν νὰ μιμηθῶσι τὸ παραδειγμα του, ἐστοχάσθη νὰ ὑποβάλῃ τὴν σκληρῶντα εἰς ἀληθῆς μαρτύριον. Κατ' ἀρχὰς διέταξε νὰ τῷ δώσῃ πεντήκοντα ραβδισμούς, ἔπειτα δέ, ὅταν ἤρξαστο τὸ αἷμα νὰ ρέῃ ἐκ τῶν σαρκῶν του, ἐβύθισεν αὐτὸν ἐντὸς κάδου πλήρους ὄξους. Ἀλλὰ δὲν περιωρίσθη ὡς ἐδῶ ἡ σκληρότης του. Τὴν ἐπομένην ἡμέραν προσήλωσε τὸν μαύρον ὅλως γυμνὸν ἐπὶ δοκοῦ, καὶ διὰ πευρακτωμένου σιδήρου ἤρξαστο καίωσιν αὐτὸν ἐπὶ τῶν εὐαίσθητοτέρων μερῶν τοῦ σώματός του, χωρὶς νὰ συγκινηθῇ ἐκ τῶν φρικωδῶν κραυγῶν τοῦ θύματος, τοῦ ὁποῖου τὸ μαρτύριον ἐτελείωσε μετὰ τῆς ζωῆς· ὅταν ὑπέκυψε, φανεθεὶς ὑπὸ τῆς ἰδύνης, ὅλον τὸ σῶμά του ἦτο μία εἰδεχθῆς πληγῆ.

Ἐκ τοῦ δημοσιευθέντος στατιστικοῦ πίνακος περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐνδῶν Παρισίους κατὰ τὸ 1883 ἐξάγομεν τὰς ἐξῆς λεπτομερείας: Ἐκ χιλίων ἐνδῶν ἐγγεγραμμένων εἰς τὰ φιλανθρωπικὰ γραφεῖα 226 ἐγεννήθησαν ἐν Παρισίοις, 706 εἰς τὰς ἐπαρχίας, καὶ 67 εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Οἱ ἐν Παρισίοις γεννηθέντες ἐνδῆεις ὑπολογίζονται ὡς ὄντες τὸ πέμπτον τοῦ συνόλου τῶν πενήτων· οἱ ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν Γάλλοι ὑπερβαίνουναι τὰ ἐπτὰ δέκατα τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ, καὶ οἱ ξένοι ἀποτελοῦσι περίπου τὸ ἓν δέκατον. Ἐπὶ χιλίων δὲ ξένων ἐνδῶν διαμενοντῶν ἐν Παρισίοις, ἡ κατ' ἐθνικότητα διαιρέσις εἶνε ὡς ἐξῆς: Βέλγοι 276, Γερμανοὶ 190, Ἰταλοὶ 132, Ἑλβετοὶ 127, Ἀγγλοὶ 66, Ὀλλανδοὶ 56, Ρῶσσοι 35, Αὐστριακοὶ 30, Ἰσπανοὶ 22, ἀγνώστου ἐθνικότητος 66.

Ὁ πλοῦσιος κ. Δ*, ὅστις ἔλαβε μέρος εἰς πολλὰς ἐπιχειρήσεις καὶ εἶνε γνωστὸς εἰς τοὺς χρηματιστικὸς κύκλους πολιορκεῖται πάντοτε ὑπὸ πολλῶν ἐκ τῶν ἐπινοούντων καθ' ἑκάστην καὶ μίαν νέαν ἐπιχείρησιν, οἷον ἐκμεταλλεύσεις μεταλλείων, κατασκευὴν σιδηροδρόμων, λίμνων ἀποξηράνσεις, κ.τ.τ. ζήτουσιν παρ' αὐτοῦ νὰ λάβῃ μετοχὴν. Ἄλλ' εἰς πᾶσαν τοιαύτην αἴτησιν ὁ Δ* ἀπαντᾷ ἀναλλοιώτως διὰ τοῦ ἐπομένου τρόπου:

Κύριε,

Σὰς εὐχαριστῶ πολὺ διὲ ἠβελήσατε νὰ ἀποταθῆτε καὶ πρὸς ἐμὲ ἵνα γέινω μέτοχος εἰς τὴν λαμπρὰν ἐπιχείρησίν σας... Ἐπὶ τούτῳ σὰς εἰμαι λίαν ὑπόχρεως καὶ υπογράφομαι...»

(Ἐδῶ δέον νὰ στραφῇ ἡ σελίς. Ὁ ἐπιχειρηματίας εἶνε πλήρως χαρᾶς· στρέφει τὴν σελίδα καὶ εὐρίσκει τὸ τέλος τῆς φράσεως.)

«Ὁλωσεν πρόθυμος δεῦλός σας Δ*»